

**UCHWAŁA NR XXI/169/25
RADY GMINY KOBYŁANKA**

z dnia 27 listopada 2025 r.

w sprawie przyjęcia Programu Ochrony Zabytków Gminy Kobyłanka na lata 2025 – 2028

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. z 2025 r. poz. 1153), art. 87 ust 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz.U. 2024 poz. 1292) uchwala się co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Program Ochrony Zabytków Gminy Kobyłanka na lata 2025 – 2028, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

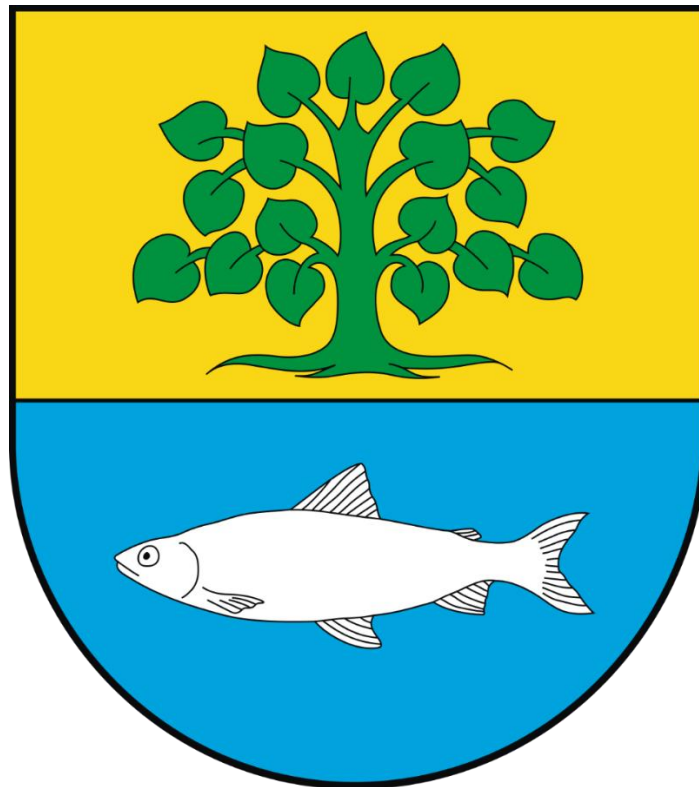
§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Zachodniopomorskiego.

Przewodnicząca Rady Gminy

Urszula Gieraltowska

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYLANKA NA LATA 2025-2028

Kobylanka 2025

Spis treści

1.	WPROWADZENIE	5
2.	PODSTAWA OPRACOWANIA.....	6
3.	UWARUNKOWANIA FORMALNO-PRAWNE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE	7
3.1.	Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 2007 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483)	8
3.2.	Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840)	8
3.3.	Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. 2021 poz. 56)	11
3.4.	Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. 2023 poz. 40)	12
3.5.	Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (Dz.U. 2023 poz. 682).....	13
3.6.	Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. 2023 poz. 977)	14
3.7.	Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. 2023 poz. 344)	15
4.	UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.....	16
4.1.	Relacje gminnego programu z międzynarodowymi dokumentami doktrynalnymi..	16
4.2.	Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz relacje gminnego programu z dokumentami stworzonymi na poziomie krajowym	18
4.2.1.	Krajowy Program Ochrony Zabytków i opieki nad Zabytkami.....	18
4.2.2.	Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 wraz z uzupełnieniem Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, Narodowy Program Kultury „Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego na lata 2004-2020” i Program „Ochrona Zabytków”	20
4.2.3.	Koncepcja Rozwoju Kraju 2050 jako dokument wizyjny oraz Przestrzenne Zagospodarowanie Kraju – perspektywa długookresowa.....	22
4.3.	Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	24
4.3.1.	Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2021-2024	24
4.3.2.	Polityka Kulturalna Województwa Zachodniopomorskiego	26
4.3.3.	Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Stargardzkiego na lata 2023-2026	26
4.3.4.	Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do 2030 roku.....	28
4.3.5.	Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego	29

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYLANKA NA LATA 2025-2028

5.	UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY.	31
5.1.	Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)	31
5.1.1.	Strategia Rozwoju Gminy Kobyłanka na lata 2023-2032 – w fazie projektu	31
5.1.2.	Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego oraz Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Kobyłanka	32
5.2.	Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	39
5.2.1.	Położenie i zarys historii i rozwoju gminy	39
5.2.2.	Krajobraz kulturowy i zieleń komponowana	41
5.2.3.	Zabytki nieruchome	48
5.2.4.	Zabytki ruchome	51
5.2.5.	Zabytki archeologiczne	52
5.2.6.	Dziedzictwo niematerialne	54
5.3.	Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	59
5.4.	Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	62
5.5.	Zabytki w zbiorach muzealnych i innych	64
5.6.	Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	64
6.	OCENA STANU I OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT	73
7.	ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE	76
7.1.	Priorytety programu opieki	76
7.2.	Kierunki działań i zadania programu opieki	80
8.	INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	84
9.	ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	86
10.	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	86
10.1.	Fundusze europejskie	87
10.1.1.	Fundusze Europejskie dla Pomorza Zachodniego	87
10.1.2.	Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko	88
10.1.3.	Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej	88
10.1.4.	Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego – Fundusze Norweskie	89
10.1.5.	Kreatywna Europa	89
10.2.	Budżet Państwa	90
10.2.1.	Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego	90
10.2.2.	Dotacje Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków	90
10.2.3.	Ministerstwo Spraw Wewnętrznych – Fundusz Kościelny	91
10.2.4.	Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych	92
10.2.5.	Polski Ład dla Kultury - Rządowy Program Odbudowy Zabytków (BGK)	92
10.3.	Dotacje z budżetu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego	93
10.4.	Inne fundacje i fundusze na rzecz dziedzictwa kulturowego	93
11.	REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW	94
12.	ZAŁĄCZNIKI	95

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYŁANKA NA LATA 2025-2028

12.1.	Lista zabytków nieruchomych znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Kobylanka	95
12.2.	Lista stanowisk archeologicznych znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Kobylanka	100

1. WPROWADZENIE

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Kobylanka na lata 2025-2028 jest kolejnym tego typu dokumentem sporządzonym przez Gminę Kobylanka. Obowiązek opracowania i uchwalenia programu nakłada *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.* (Dz.U. 2022 poz. 840).

Artykuł 87 *Ustawy* określa ramy czasowe dla programów opieki, które powinny być sporządzane na okres czterech lat. W ustawie wskazane zostały główne cele sporządzania gminnych programów opieki nad zabytkami, do których należą:

- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Cele te określają przedmiot programu opieki, kierunki oraz zakres działań, które samorządy powinny zrealizować.

Niniejszy dokument ma stanowić pomoc w aktywnym zarządzaniu i ochronie zasobów dziedzictwa kulturowego gminy.

W oparciu o przeprowadzoną szczegółową charakterystykę dziedzictwa kulturowego Gminy Kobylanka, jego waloryzację oraz diagnozę stanu zachowania zdefiniowano strategiczne cele, których spełnieniu służyć ma realizacja szeregu różnorodnych zadań.

W pierwszych rozdziałach, które dotyczą zagadnień prawnych oraz uwarunkowań zewnętrznych ochrony dziedzictwa kulturowego, przedstawione zostały uwarunkowania formalno-prawne przedmiotu opracowania. Analizie poddano również najważniejsze, z punktu widzenia ochrony zabytków, dokumenty, strategie i programy z poziomu krajowego i wojewódzkiego.

Rozdział zatytułowany *Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego gminy* podzielony został na dwie zasadnicze części. W części pierwszej analizie poddano obowiązujące obecnie dokumenty strategiczne gminy, w kontekście przyjętych założeń dotyczących ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym. W części drugiej zaprezentowano charakterystykę zasobu zabytkowego gminy (wraz z danymi ilościowymi), ze szczególnym wyróżnieniem tych elementów i cech dziedzictwa kulturowego, które decydują o jego walorach oraz potencjale społeczno-ekonomicznym.

Powyższe działania, a także oględziny zabytków i obszarów zabytkowych, konsultacje przeprowadzone z pracownikami Urzędu Gminy Kobylanka oraz ocena dotychczasowych działań i zadań zrealizowanych w ramach ochrony dziedzictwa stanowiły podstawę opracowania analizy SWOT znajdującej się w dalszej części programu.

Analiza SWOT pozwoliła zdefiniować najważniejsze priorytety, kierunki działań i zadań dla Gminy Kobylanka. Równocześnie należy podkreślić, że ostateczny wybór konkretnych zadań w czteroletniej perspektywie realizacji programu jest wynikiem nie tylko rozpoznania potrzeb, lecz również realnych możliwości Gminy Kobylanka.

W rozdziale dotyczącym zarządzania zaproponowano wskaźniki realizacji celów, co w zdecydowany sposób pomóc powinno w zobiektywizowaniu ewaluacji programu. Ponadto przedstawiono aktualne źródła finansowania realizacji zadań.

2. PODSTAWA OPRACOWANIA

Opracowanie gminnego programu opieki nad zabytkami należy do obowiązków samorządu gminy, które wynikają z ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa określa zakres tematyczny, okresy obowiązywania i cele opracowania

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYLANKA NA LATA 2025-2028

programu. Realizacja zadań dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego wynika również z ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 87 pkt. 1 i 3-5) określa obowiązek gminy dotyczący sporządzania i uchwalania gminnego programu opieki nad zabytkami, który:

- powinien być opracowywany na okres 4 lat;
- służy celom określonym w ustawie;
- jest zatwierdzany przez Radę Gminy po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

Ponadto ustawa zobowiązuje Wójta Gminy do sporządzania co 2 lata sprawozdania z realizacji programu i jego przedstawienia Radzie Gminy.

Niniejsze opracowanie zostało sporządzone zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa, a w szczególności zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Uwzględnia ono również wytyczne zawarte w opracowaniu pn. „Gminny Program opieki nad zabytkami - Poradnik metodyczny” wydanym przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w 2008 roku. Dokument ten jest nadal rekomendowany przez Narodowy Instytut Dziedzictwa jako pomoc do sporządzania tego typu dokumentów.

Zgodnie z wymogiem ustawowym podstawą dla sporządzenia programu jest Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Kobylanka.

3. UWARUNKOWANIA FORMALNO-PRAWNE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Ustawowo określony system prawny jest głównym filarem, na którym opiera się polski system ochrony zabytków. Najważniejszymi aktami prawnymi regulującymi sposób ochrony i zarządzania zabytkami są Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 2007 r. (art. 5, 6 i 73 oraz jej preambuła), ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z rozporządzeniami wydanymi do tej ustawy, a także przepisy prawne z innych aktów prawnych, mające związek z ochroną zabytków. Będą to m.in.: ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu

przestrzennym, ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane, ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska, ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami, ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu, ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych, ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych, ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych, ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. o zmianie ustawy o rzeczach znalezionych.

3.1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 2007 r.

Konstytucja RP w rozdziale I RZECZPOSPOLITA zawiera art. 5., który stanowi, iż: *Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju* oraz art. 6 ust. 1 o treści: *Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.*

Ustawa zasadnicza stawia problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego i naturalnego na równi z podstawowymi prawami człowieka oraz suwerennością i niepodzielnością państwa. Wskazuje to jednoznacznie jak dużą rolę pełni problematyka ochrony zabytków w skali kraju.

3.2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Jest to najważniejszy akt prawny dotyczący ochrony zabytków. Ustawa ta definiuje pojęcie zabytku, reguluje zasady ochrony i opieki nad zabytkami, określa formy ochrony, kompetencje organów ochrony zabytków (w tym administracji rządowej i samorządowej), obowiązki właściciela lub posiadacza zabytku, formy finansowania opieki nad zabytkami, zasady prowadzenia badań przy zabytkach oraz ich ewidencjonowania.

Zgodnie z art. 4 ustawy ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYŁANKA NA LATA 2025-2028

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, zgodnie z art. 5 ustawy w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

W kompetencji samorządu gminnego znajdują się zarówno działania odnoszące się do ochrony zabytków, jak i dotyczące opieki nad zabytkami - w odniesieniu do obiektów oraz historycznych obszarów, których gmina jest właścicielem.

Ponadto ustawa definiuje m.in. podstawowe pojęcia z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami oraz określa przedmiot, zakres, formy i sposób ich ochrony.

Formami ochrony zabytków, zgodnie z art. 7 ustawy są:

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYLANKA NA LATA 2025-2028

- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wymienione wyżej formy ochrony: park kulturowy oraz ustalenia w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego znajdują się w kompetencjach samorządów gminnych. Osobnym zagadnieniem jest gminna ewidencja zabytków, będąca również pewną formą ochrony zabytków. Jest to kolejna prerogatywa gminy, polegająca na sprawowaniu ochrony na samorządowym szczeblu lokalnym. Zgodnie z art. 22 p. 4,5 ustawy w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Ustawa określa również obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Do obowiązków gminy należy w szczególności:

- prowadzenie gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy (art. 22. p. 4);
- sporządzanie (na okres 4 lat) gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87);
- uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej (art. 18 i 19);
- sporządzanie gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowywanego zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYŁANKA NA LATA 2025-2028

Istotne dla prowadzonych przez gminę zadań są zapisy w art. 19 ustawy dotyczące studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Powinny one uwzględniać ochronę:

- zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- parków kulturowych.

W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

Jeśli gmina jest w posiadaniu gminnego programu opieki nad zabytkami, wskazania tego programu uwzględnia się w studium i planie.

Szczegółowo określone obowiązki gminy w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których gmina jest właścicielem lub posiadaczem zapisane są w ustawie w art.: 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71 i 72.

Należy też wskazać, iż art. 81.1 ustawy daje samorządom wszystkich szczebli możliwość udzielania dotacji na prace przy zabytkach nie tylko wpisanych do rejestru zabytków, lecz również ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

3.3. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem

Szereg szczegółowych ustaleń i rozwiązań w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami określonych jest w aktach wykonawczych do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. W kontekście zadań samorządu gminy należy zwrócić uwagę na Rozporządzenie

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYŁANKA NA LATA 2025-2028

Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, które określa obowiązujące zasady prowadzenia gminnej ewidencji zabytków. Zgodnie z § 18 rozporządzenia wójt gminy włącza kartę adresową zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków lub znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków do gminnej ewidencji zabytków. W przypadku zabytku nieruchomego innego niż zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków oraz znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, włącza kartę adresową tego zabytku do gminnej ewidencji zabytków po osiągnięciu porozumienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków, co do zasadności ujęcia tego zabytku w gminnej ewidencji zabytków oraz najpilniejszych postulatów konserwatorskich. Ponadto w powyższym przypadku wójt powinien uwzględniać zapisy wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dn. 11 maja 2023 r. (Sygn. Akt P 12/18) w sprawie ujęcia nieruchomości jako zabytku nieruchomego w gminnej ewidencji zabytków.

W odniesieniu do zabytku będącego historycznym układem urbanistycznym lub ruralistycznym, historycznym zespołem budowlanym, terenem, na którym znajduje się znaczna ilość zabytków archeologicznych lub nieruchomością o nieuregulowanym stanie prawnym, zawiadomienia o zamiarze włączenia karty adresowej do gminnej ewidencji zabytków, o włączeniu tej karty, o sporządzeniu nowej karty adresowej takiego zabytku, o zamiarze wyłączenia karty adresowej takiego zabytku z gminnej ewidencji zabytków lub o wyłączeniu tej karty dokonuje się w drodze obwieszczenia umieszczonego na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej. Ponadto nowo wykonywane karty adresowe zabytku zawierać muszą nowe elementy, m.in. określenie wartości zabytku.

3.4. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym

W kontekście realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Kobylanka istotną rolę pełni również *Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym*. Określa ona zasady funkcjonowania administracji lokalnej, czyli podmiotu bezpośrednio odpowiedzialnego

za dany obszar. W ustawie znaleźć można kwestie odnoszące się do ochrony zabytków, a dotyczące:

- ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody;
- gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego;
- kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- turystyki;
- zieleni gminnej i zadrzewień;
- cmentarzy gminnych;
- utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych;
- promocji gminy;
- tworzenia warunków do wdrażania programów pobudzania aktywności obywatelskiej;
- współpracy i działalności na rzecz organizacji pozarządowych oraz podmiotów działalności pożytku publicznego i wolontariatu.

3.5. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane

Ustawa normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbioru obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, między innymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków, obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz w odniesieniu do obiektów w gminnej ewidencji zabytków. W kontekście ochrony zabytków istotnym przepisem prawa budowlanego jest możliwość skorzystania z odstępstw od sprecyzowanych w ustawie przepisów techniczno - budowlanych, dotyczących projektowania, budowania, użytkowania i utrzymywania obiektów budowlanych. Odstępstwo można uzyskać przed wydaniem pozwolenia na budowę lub decyzji o zmianie sposobu użytkowania obiektu. Organ

wydający pozwolenie na budowę występuje w tej sprawie do ministra, który ustanowił przepisy techniczno-budowlane (art. 9).

Należy też zwrócić uwagę, że w myśl prawa budowlanego, budowy i roboty budowlane niewymagające pozwolenia na budowę, jeżeli są wykonywane przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków, wymagają pozwolenia na budowę, a jeżeli są wykonywane na obszarze wpisanym do rejestru zabytków - wymagają zgłoszenia, przy czym do wniosku o pozwolenie na budowę oraz do zgłoszenia należy dołączyć pozwolenie wojewódzkiego konserwatora zabytków wydane na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 29 ust. 4). Natomiast pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39 ust. 2). W odniesieniu do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39 ust. 3). Ponadto umieszczanie tablic i urządzeń reklamowych na obiektach wpisanych do rejestru zabytków wymaga pozwolenia na budowę (art. 29 ust. 2 pkt 6), a instalowanie krat na obiektach wpisanych do rejestru zabytków wymaga zgłoszenia (art. 30 ust. 1 pkt 3a).

3.6. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym

Ustawa definiuje zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposób postępowania w przypadkach, gdy mamy do czynienia z przeznaczaniem terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy.

We wrześniu 2023 r. weszła w życie nowelizacja ustawy, zgodnie z którą dotychczasowe studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego ma zostać zastąpione przez nowe narzędzie planistyczne - plan ogólny. Jego postanowienia będą wiążące przy

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYŁANKA NA LATA 2025-2028

ustalaniu planów miejscowych oraz przy wydawaniu decyzji o warunkach zabudowy. Będzie uchwalany obligatoryjnie dla całej gminy, z wyłączeniem terenów zamkniętych.

Wejście w życie planu ogólnego nie spowoduje utraty mocy obowiązujących dotychczasowych planów miejscowych. Z kolei studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin pozostają w mocy po wejściu w życie ustawy, do czasu uchwalenia planu ogólnego, jednak nie dłużej niż do końca 2025 r.

W planie ogólnym należy uwzględniać zabytki objęte formami ochrony, o których mowa w ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami lub ujęte w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków, dobra kultury współczesnej oraz obszary pomników zagłady i ich strefy ochronne (art. 13b pkt 3 lit. j, k).

Obowiązkowe jest określanie w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego m.in. zasad ochrony i kształtowania ładu przestrzennego, zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu, zasad kształtowania krajobrazu, zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15 ust. 2 pkt 2, 3, 3a i 4). Zgodnie z ustawą wymagane jest uzgodnienie projektu mpzp z właściwym Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu (art. 17 ust. 6 pkt b).

W przypadku gdy brak jest miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego określenie sposobów zagospodarowania i warunków zabudowy terenu następuje w drodze decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, przy czym:

- lokalizację inwestycji celu publicznego ustala się w drodze decyzji o lokalizacji inwestycji celu publicznego;
- sposób zagospodarowania terenu i warunki zabudowy dla innych inwestycji ustala się w drodze decyzji o warunkach zabudowy (art. 4 ust. 1 pkt 2).

3.7. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami

Ustawa określa zasady gospodarowania nieruchomościami stanowiącymi własność Skarbu Państwa oraz własność jednostek samorządu terytorialnego; podziału nieruchomości; scalania

i podziału nieruchomości; pierwokupu nieruchomości; wywłaszczania nieruchomości i zwrotu wywłaszczonych nieruchomości; udziału w kosztach budowy urządzeń infrastruktury technicznej; wyceny nieruchomości; działalności zawodowej, której przedmiotem jest gospodarowanie nieruchomościami.

Wśród zapisów dotyczących obiektów zabytkowych należy przywołać art. 13 ust. 4 ustawy, który określa, iż sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Natomiast zgodnie z art. 13 ust. 5 ustawy sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

W art. 29 ust. 2 wskazano: jeżeli przedmiotem umowy o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste jest nieruchomość wpisana do rejestru zabytków, przy określaniu sposobu korzystania z tej nieruchomości można nałożyć na nabywcę, w razie potrzeby, obowiązek odbudowy lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych, w terminie określonym w umowie.

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1. Relacje gminnego programu z międzynarodowymi dokumentami doktrynalnymi

Istnieje wiele dokumentów doktrynalnych o charakterze międzynarodowym, które określają wartość dziedzictwa kulturowego i zasady jego ochrony. Zgodnie z zapisami Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej umowy te, ratyfikowane i opublikowane w Dzienniku Ustaw

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYLANKA NA LATA 2025-2028

Rzeczypospolitej Polskiej, należą do źródeł prawa powszechnie obowiązującego. Oznacza to, że obowiązek ich przestrzegania dotyczy organów administracji publicznej oraz obywateli.

Do najważniejszych z nich w kontekście gminnego programu opieki nad zabytkami należą:

- Karta Ateńska z 1931 roku - Postanowienia konferencji w Atenach w 1931 roku;
 - Karta Wenecka z 1964 roku (II Międzynarodowy Kongres Architektów i Techników Zabytków w Wenecji, 1964 r.);
 - Karta Florencka - Międzynarodowa Karta Ogrodów IFLA - ICOMOS (Międzynarodowy Komitet ICOMOS- IFLA ds. Ogrodów Historycznych, Florencja 1981);
 - Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturowego i naturalnego (Konferencja Generalna UNESCO, Paryż 1972 r., Dz.U. z 1976 r., Nr 32, poz. 190) ratyfikowana przez Polskę w 1976r.;
 - Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy (Rada Europy, Grenada, 1985 r.);
 - Konwencja w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego (UNESCO, 2003 r.; Dz.U. z 2011 r., Nr 172, poz. 1018) przyjęta w 2003 r., ratyfikowana przez Polskę w 2011 r.;
 - Konwencja w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego (UNESCO, Paryż 2005 r.; Dz. U. z 2007 r., Nr 215, poz. 1585) ratyfikowana przez Polskę w 2007 r.;
 - Europejska Konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (Rada Europy, La Valetta, 1992 r.);
 - Dokument z Nara o autentyzmie (Konferencja na temat autentyzmu, Nara 1994);
 - Międzynarodowa Karta Turystyki Kulturowej (Zgromadzenie Generalne ICOMOS, Meksyk 1999);
 - Europejska Konwencja Krajobrazowa (Rada Europy, Florencja, 2000 r.);
 - Deklaracja w sprawie zachowania GENIUS LOCI (Ducha Miejsca) (Zgromadzenie Generalne ICOMOS, Quebec, 2008);
 - Zalecenia UNESCO w sprawie historycznego Krajobrazu Miejskiego (Konferencja Generalna UNESCO, Paryż 2011 r.)
-

4.2. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz relacje gminnego programu z dokumentami stworzonymi na poziomie krajowym

Ustalenia GPOnZ są zgodne z polityką państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Dokumenty, do których odwołuje się program sporządzane są na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym. Obejmują między innymi strategie, studia i programy, które poruszają problematykę ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego.

Program jest zbieżny ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami, które wymienione są w następujących dokumentach:

4.2.1. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

1 grudnia 2023 roku Rada Ministrów przyjęła Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026. Celem programu jest zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez m.in. ochronę i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości, podnoszenie wiedzy o zasobach zabytkowych kraju, cyfryzację i podniesienie jakości prowadzonych postępowań administracyjnych czy zwiększenie zastosowania nowych technologii.

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami jest najważniejszym w skali kraju dokumentem związanym z ochroną dziedzictwa kulturowego. Jest to dokument strategiczny uchwalany przez Radę Ministrów na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego zgodnie z zapisami Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Dokument ten określa cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na okres czterech lat. Wskazuje on także szczegółowo kierunki działań i zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, jak również warunki i sposób ich finansowania oraz harmonogram ich realizacji. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest tylko jednym ze szczebli zarządzania strategicznego ochroną i opieką nad zabytkami w Polsce

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYŁANKA NA LATA 2025-2028

opisanym w ustawie. Analogiczne dokumenty powstają także na poziomie wojewódzkim, powiatowym i gminnym¹.

Najważniejsze cele przyjętego w 2023 roku programu zostały przedstawione poniżej².

Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości poprzez m.in.:

- model i system wartościowania zabytków;
- plany zarządzania dla pomników historii;
- wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych;
- system bezpieczeństwa zabytków;
- projektowanie konserwatorskie.

Cyfryzacja i podniesienie jakości prowadzenia postępowań administracyjnych poprzez m.in.:

- cyfryzację procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków;
- opracowanie i realizację programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

Zwiększenie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków poprzez m.in.:

- wdrożenie i rozwój programu wsparcia zarządzania dziedzictwem archeologicznym (AZP+);
- digitalizację i udostępnianie zasobu archiwalnego;
- rozwój portalu zabytek.pl.

Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez m.in.:

- włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach;

¹ Szczepańska A., *Czym jest Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami?* wyd. Narodowy Instytut Dziedzictwa, 2019; https://samorząd.nid.pl/baza_wiedzy/czym-jest-krajowy-program-ochrony-zabytkow-i-opieki-nad-zabytkami/ [dostęp 05.06.2023]

² „Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026” przyjęty przez Radę Ministrów <https://www.gov.pl/web/kultura/krajowy-program-ochrony-zabytkow-i-opieki-nad-zabytkami-na-lata-2023-2026-przyjety-przez-rade-ministrow> [dostęp 19.12.2023]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYŁANKA NA LATA 2025-2028

- kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego;
- wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom.

Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych poprzez m.in.:

- wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami;
- warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich;
- wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych;
- inwestycje w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.

4.2.2. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 wraz z uzupełnieniem Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, Narodowy Program Kultury „Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego na lata 2004-2020” i Program „Ochrona Zabytków”

*Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 oraz Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020*³ wyznaczyły główne kierunki polskiej polityki kulturalnej po roku 1989. Określiły one ogólne założenia polityki państwa w zakresie ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego, wskazały ogólne ramy opieki w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa.

Strategia zakresem objęła teren całego kraju, określając jednocześnie spójne działania realizowane w poszczególnych regionach. Za cel główny wskazała działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce, uszczegółowione celami częściowymi⁴:

³ *Narodowa Strategia Kultury na lata 2004-2013* przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r. (w 2005 r. Ministerstwo Kultury przygotowało *Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020*); [http://www.mkidn.gov.pl/media/docs/2019/20190617_Narodowa_Strategia_Rozwoju_Kultury_2004-2013_\(2004\).pdf](http://www.mkidn.gov.pl/media/docs/2019/20190617_Narodowa_Strategia_Rozwoju_Kultury_2004-2013_(2004).pdf) [dostęp 06.11.2022]

[http://www.mkidn.gov.pl/media/docs/2019/20190617_Narodowa_Strategia_Rozwoju_Kultury_2004-2020_-_uzupelnienie_\(2005\).pdf](http://www.mkidn.gov.pl/media/docs/2019/20190617_Narodowa_Strategia_Rozwoju_Kultury_2004-2020_-_uzupelnienie_(2005).pdf) [dostęp 06.06.2023]

⁴ *Ibidem*, s. 74-75.

- Wzrost efektywności zarządzania sferą kultury;
- Zmniejszenie dysproporcji regionalnych w rozwoju i dostępie do kultury;
- Wzrost udziału kultury w PKB;
- Zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków;
- Modernizacja i rozbudowa infrastruktury kultury;
- Wzrost uczestnictwa w kulturze;
- Rozwój szkół artystycznych i zwiększenie liczby godzin edukacji kulturalnej w programach szkolnych;
- Efektywna promocja twórczości;
- Promocja polskiej kultury za granicą;
- Ochrona własności intelektualnej i walka z piractwem;
- Wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury;
- Rozwój przemysłów kultury (kinematografia, media, design, wydawnictwa, fonografia).

W Narodowej Strategii Rozwoju Kultury uwzględniono fakt, iż współczesna ochrona zabytków powinna łączyć kulturę z rozwojem gospodarczym i dochodami danych regionów. Rozwój tzw. przemysłów kultury tworzy *sektor generujący dochody, nowe miejsca pracy, jest też czynnikiem zwiększającym atrakcyjność lokalizacyjną regionów dla inwestorów i mieszkańców*⁵.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 wprowadziło programy operacyjne służące realizacji strategii. Są to ogłaszane decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego wraz z alokacją finansową na dany rok budżetowy programy t.j.:

⁵ *Ibidem*, s. 5.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYŁANKA NA LATA 2025-2028

- Program „Ochrona Zabytków”, którego celem jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne⁶;
- Program „Promesa dla Kultury”, którego celem programu jest zwiększenie efektywności wykorzystania funduszy europejskich na rzecz rozwoju kultury poprzez zapewnienie środków na dofinansowanie tzw. wkładu własnego dla zadań realizowanych przy udziale programów europejskich, a także poprzez dofinansowanie kosztów niekwalifikowanych związanych bezpośrednio z celami kulturalnymi ujętych w umowie o dofinansowanie ze środków europejskich.

4.2.3. Koncepcja Rozwoju Kraju 2050 jako dokument wizyjny oraz Przestrzenne Zagospodarowanie Kraju – perspektywa długookresowa

Obecnie największe zagrożenie dla prowadzenia spójnej gospodarki przestrzennej w kraju stanowi brak strategicznego dokumentu określającego organizację przestrzenną państwa. Do niedawna była nim obowiązująca od 2011 r. *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*⁷, zlikwidowana na mocy przyjętej w 2020 r. nowelizacji *Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju*⁸.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 zawierała wszystkie ważne elementy definiujące problemy polskiego systemu gospodarowania przestrzenią oraz przyszłe kierunki dla polityki przestrzennej państwa, w tym uwarunkowania wynikające z ochrony dziedzictwa kulturowego.

W miejsce uchylonej *Koncepcji* ustawodawca planuje powstanie nowego, zintegrowanego dokumentu wizyjnego pn. *Koncepcja Rozwoju Kraju 2050*⁹. Jako jego główne cele wskazuje się:

⁶ Program „Ochrona Zabytków” na rok 2023, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, <https://www.gov.pl/web/kultura/ochrona-zabytkow5> [dostęp 17.06.2023]

⁷ Uchwała Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie przyjęcia *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030* (M.P. 2012 poz. 252), uchylony 13.11.2020; <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wmp20120000252> [dostęp 17.06.2023].

⁸ Ustawa z dnia 15 lipca 2020 r. o zmianie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2020 poz. 1378); <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20200001378> [dostęp 17.06.2023]

⁹ *Czym jest Koncepcja Rozwoju Kraju 2050*, <https://www.gov.pl/web/fundusze-regiony/czym-jest-koncepcja-rozwoju-kraju-2050> [dostęp 07.06.2023]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYLANKA NA LATA 2025-2028

- identyfikację kluczowych światowych i krajowych trendów kształtujących przyszłość w sferze społecznej, gospodarczej, środowiskowej i przestrzennej;
- wskazywanie zestawu najważniejszych wyzwań rozwojowych, z jakimi mierzy i mierzyć się będzie Polska;
- formułowanie możliwych scenariuszy rozwojowych;
- rekomendowanie strategicznych wyborów w ramach polityk publicznych w perspektywie roku 2050.

Aktualny nieuregulowany prawnie stan jest niekorzystny, ponieważ sprzyja stosowaniu krótkookresowych, przyczynkowych działań, wyznaczanych przez interesy doraźne. Brak dokumentu o charakterze krajowym skutkuje tym, iż polska przestrzeń nie jest chroniona przed projektami inwestycyjnymi, nie zawsze merytorycznie dopracowanymi.

W celu wsparcia działań władz publicznych (centralnych oraz samorządowych) Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN opracował dokument *Przestrzenne Zagospodarowanie Kraju – perspektywa długookresowa*¹⁰. Proponuje się w nim zmiany struktury przestrzennej kraju, również w sferze kulturowej (twórczość, sektor kultury i materialne dziedzictwo). Zgodnie z zaleceniami w kształtowaniu przez sektor kultury dynamiki zmian struktury przestrzennej ważne jest sprzężenie ze sobą i uspoźnienie dwóch typów cyklu kulturalnego¹¹:

- makrokulturalny - zawiera takie fazy jak edukacja talentów twórczych i uaktywnienie kapitałów środowisk twórczych oraz udostępnianie dóbr i usług kulturowych;
- mikrokulturalny - składa się on z dwóch procesów: pierwszym jest zagnieżdżanie i zakorzenianie artystycznych i kulturalnych start-upów, natomiast drugim – klastering i sieciowanie aktywności artystycznej i kulturalnej z wykorzystaniem nowych technologii informacyjnych i komunikacyjnych.

¹⁰ Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, *Przestrzenne Zagospodarowanie Kraju – perspektywa długookresowa Dokument opracowany na potrzeby Stanowiska Prezydium Polskiej Akademii Nauk w sprawie polityki przestrzennej państwa i planowania przestrzennego na poziomie kraju*, Warszawa, sierpień 2022; <https://pan.pl/pliki/pzk.pdf> [dostęp 15.06.2023]

¹¹ *Ibidem*, s. 14-15.

Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN wskazuje na konieczność wzmacniania dwóch tendencji: ekonomizacji kultury i kulturyzacji aktywności biznesowych.

4.3. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

4.3.1. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2021-2024

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami jest najważniejszym dokumentem strategicznym, który określa politykę samorządu województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego. Charakteryzuje on zasób dziedzictwa kulturowego z terenu całego województwa, opisuje formy ochrony oraz liczebność poszczególnych zasobów. Są to¹²:

- Układy urbanistyczne i ruralistyczne
- Architektura miast i wsi
 - Architektura sakralna
 - Architektura rezydencjonalna
 - Budowle użyteczności publicznej w miastach
 - Architektura militarna
 - Zabudowa mieszkalna w miastach
 - Zabudowa wiejska
 - Założenia folwarczne
 - Wiejskie budynki użyteczności publicznej
 - Zabytki techniki
- Zieleń zabytkowa
- Zabytki ruchome
 - Wyposażenie i wystrój obiektów sakralnych

¹² Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2021-2024, Uchwała Nr XXIX/338/21 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 28 października 2021 r.; <http://e-dziennik.szczecin.uw.gov.pl/legalact/2021/5593/> [dostęp 12.06.2023]

▪ Wyposażenia i wystrój obiektów świeckich

- Obiekty małej architektury
- Relikty osadnictwa pradziejowego
- Kolekcje, zbiory
- Zbiory muzealne
- Wartości niematerialne

Program zawiera ogólną charakterystykę zabytków z terenu województwa zachodniopomorskiego i cele, które wskazuje jako priorytetowe do realizacji przez organy decyzyjne na poziomie województwa. Zakłada, że działania i zadania w zakresie ochrony zabytków mają być realizowane przy zaangażowaniu wszystkich jednostek samorządu terytorialnego, instytucji działających w tej sferze i zainteresowanych środowisk. Wiele działań skierowanych jest wprost do jednostek samorządu terytorialnego. Z tego powodu prezentacja założeń programu wojewódzkiego jest ważna w kontekście formułowania zarówno programu powiatowego, jak i gminnego.

Wskazane na poziomie wojewódzkim cele są istotnym punktem odniesienia dla gminnego programu opieki nad zabytkami, który powinien je uszczegółowić i dopasować do zasobów dziedzictwa przynależnych do gminy.

Ostatni opublikowany Program Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego został opracowany na lata 2021-2024.

W ramach Programu przyjęto do realizacji trzy cele perspektywiczne, podzielone na cele operacyjne i zadania. Główne założenia to:

- I. Utrzymanie zabytków jako integralnego elementu krajobrazu kulturowego budującego łąd przestrzenny województwa zachodniopomorskiego
- II. Zwiększanie atrakcyjności zabytków w procesie aktywizacji społecznej, gospodarczej i turystycznej województwa zachodniopomorskiego
- III. Wzmacnianie otwartego społeczeństwa poprzez wzrost i popularyzację wiedzy o zabytkach i dziedzictwie kulturowym województwa zachodniopomorskiego¹³.

¹³ *Ibidem*, s. 86-109.

4.3.2. Polityka Kulturalna Województwa Zachodniopomorskiego

Na podstawie analizy dostępnych danych, opracowań i badań dla Polityki kulturalnej województwa zachodniopomorskiego określono 3 priorytetowe strategiczne obszary interwencji¹⁴:

1. Dostęp do kultury oraz uczestnictwo w kulturze;
2. Rozwój współpracy międzynarodowej w obszarze kultury;
3. Budowanie kulturalnej pozycji regionu w oparciu o dziedzictwo kulturowe.

Mają one na celu realizację wizji rozwoju kultury w regionie, zgodnie z którą w perspektywie roku 2030 Pomorze Zachodnie, ze względu na swoje położenie geograficzne oraz zasoby, stanie się regionem przyciągającym osoby twórcze, przedsiębiorcze, aktywne zawodowo, chcące mieszkać w regionie, gdzie zapewniony jest najwyższy poziom usług publicznych, edukacyjnych oraz unikalna oferta kulturalna na najwyższym poziomie artystycznym.

W ramach realizacji priorytetu 3. działania będą nakierowane na ochronę rodzimego dziedzictwa materialnego, jak i niematerialnego, mającego wysoką wartość historyczną i kulturową, a zarazem przyczyniającego się pośrednio do rozwoju społeczno-gospodarczego województwa. Wskazane zostały dwa cele:

- ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego regionu;
- badanie, dokumentowanie i promocja zachodniopomorskiego dziedzictwa kulturowego.

4.3.3. Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Stargardzkiego na lata 2023-2026

Powiatowy Program Opieki nad zabytkami jest dokumentem o charakterze strategicznym, określającym zasadnicze kierunki działań mających na celu zachowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego, a także w miarę możliwości, poprawę jego stanu. Stanowi podwaliny do współpracy z samorządami gmin, właścicielami zabytków i wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

¹⁴ Polityka kulturalna Województwa Zachodniopomorskiego, uchwała nr 1257/21 Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 30 sierpnia 2021 r.
https://baw2.wzp.pl/UMWZP/document/1456/Uchwała-1257_21 [dostęp 06.06.2023]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYLANKA NA LATA 2025-2028

Cele Powiatowego programu opieki nad zabytkami Powiatu Stargardzkiego zostały sformułowane w zgodności z zapisami art. 87 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i odpowiadają wyznaczonym ustawowo celom, określonym w niniejszym dokumencie jako strategiczne i należące do kompetencji Powiatu¹⁵:

Cel I: Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.

Cel II: Uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.

Cel III: Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.

Cel IV: Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.

Cel V: Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.

Cel VI: Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.

Cel VII: Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Z wymienionych wyżej celów, cel I dotyczy jedynie programów opracowywanych na szczeblu województwa, nie wchodzi zatem w obszar zainteresowań Zarządu Powiatu. Cel określony w punkcie II jest de facto postulatem, dotyczącym sposobu realizacji innych celów.

W programie opieki nad zabytkami powiatu stargardzkiego przyjęto jako główne cele III, IV i V.

W programie tym przedstawiono charakterystykę zasobów oraz analizę stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego powiatu stargardzkiego. Gmina Kobylanka została przedstawiona jako najbardziej zalesiona gmina powiatu (55,9%), o zasobach o dużej wartości rekreacyjnej, gospodarczej i ekologicznej. Z obszaru Gminy Kobylanka szerzej omówione zostały lapidaria

¹⁵ Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Stargardzkiego na lata 2023-2026, Uchwała nr LI/625/2023 Rady Powiatu Stargardzkiego z dnia 22 maja 2023 r.; s. 40.
http://e-dziennik.szczecin.uw.gov.pl/eli/POL_WOJ_ZP/2023/3091/ogl/pol/pdf [dostęp 18.06.2023]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYLANKA NA LATA 2025-2028

w miejscowościach Cisewo, Kobylanka, Morzyczyn, Motaniec, Reptowo utworzone na bazie cmentarzy poewangelickich, dzięki staraniom lokalnych społeczności i wsparciu władz samorządowych. Cmentarz w Morzyczynie stał się elementem tzw. Parku Pamięci. W uznaniu za opiekę nad cmentarzami Gmina Kobylanka uhonorowana została honorowym dyplomem „Swojskie Zabytki” przyznany przez Marszałka Województwa Zachodniopomorskiego i wręczony na inauguracji Europejskich Dni Dziedzictwa w woj. zachodniopomorskim we wrześniu 2008 r.

Wśród zabytków zostały wymienione obiekty ujęte w rejestrze zabytków:

- kościół św. Anny z murem cmentarnym i bramkami w miejscowości Bielkowo, wpisany do rejestru zabytków pod nr 1507 decyzją Kl.V.-0/54/58 z dnia 05.07.1958 r.
- dawny cmentarz ewangelicki w miejscowości Kobylanka, wpisany do rejestru zabytków pod nr 1726 decyzją DZ.5130.14.2019.AR z dnia 27.06.2019 r.
- kościół MB Królowej Polski w miejscowości Kunowo, wpisany do rejestru zabytków pod nr 1433 decyzją Kl.20/107/63 z dnia 21.12.1963 r.

Należy tu wskazać, iż na cmentarzu ewangelickim w Kobylance zachował się zespół żeliwnych krzyży nagrobnych z XIX- i XX w. Nie są one wymienione w programie powiatowym, jednak stanowią integralną część obiektu zabytkowego i jako zabytek ruchomy współtworzą jego wartość.

4.3.4. Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do 2030 roku

*Strategia*¹⁶ identyfikuje obszary priorytetowe, dla których sformułowano cele strategiczne polityki rozwoju województwa zachodniopomorskiego, wyznaczające ścieżkę do osiągnięcia zamierzonej wizji rozwoju regionu w perspektywie do roku 2030. Dokument określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju województwa, wśród nich zachowanie wartości środowiska kulturowego i przyrodniczego, mając na uwadze, iż ze względu na swoje położenie dziedzictwo kulturowe Pomorza Zachodniego, uwarunkowane wielorakimi i wielowiekowymi czynnikami historycznymi i demograficznymi, różni się znacząco od pozostałych województw.

¹⁶ *Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do 2030 roku*, uchwała nr VIII/100/19 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 28 czerwca 2019 roku; <https://bip.rbip.wzp.pl/arttykul/strategia-rozwoju-wojewodztwa-zachodniopomorskiego-do-roku-2030> [dostęp 18.06.2023]

4.3.5. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa jest podstawowym dokumentem planistycznym wyznaczającym cele strategiczne województwa w układzie przestrzennym. Dokument ten formułuje uwarunkowania zewnętrzne i wewnętrzne rozwoju województwa zachodniopomorskiego oraz zasady i kierunki kształtowania struktury przestrzennej województwa. W 2020 roku Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego podjął uchwałę zmieniającą uchwałę w sprawie Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego¹⁷. Wynikało to ze zmiany paradygmatu krajowej polityki regionalnej. Nowe ujęcie problematyki zagospodarowania przestrzennego wskazane w Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, polegające na zerwaniu z dychotomią planowania przestrzennego z planowaniem społeczno-gospodarczym na poziomie krajowym, wojewódzkim i lokalnym, wprowadza współzależność celów polityki przestrzennej i regionalnej, opartą o zasadę zintegrowanego podejścia terytorialnego. Wśród celów i kierunków kształtowania polityki przestrzennej województwa w kontekście ochrony dziedzictwa i opieki nad zabytkami przywołać należy cel V „Ochrona dziedzictwa i krajobrazu kulturowego” wraz z kierunkami działań:

Kierunek 1. Zahamowanie degradacji obiektów zabytkowych i dóbr kultury współczesnej, poprawa ich stanu i sposobu wykorzystania;

Zalecenia obejmujące Gminę Kobylankę:

- opracowanie przez samorządy terytorialne programów gospodarowania zabytkami, jako kompleksowej oferty łączącej potrzeby funkcjonalne i ochronę konserwatorską, w tym zasady sprzedaży dzierżawy i udostępniania;
- stworzenie obiektywnej listy zabytków wymagających najpilniejszych prac konserwatorskich (w tym ratunkowych), będącej narzędziem wsparcia decyzji o dofinansowaniu prac konserwatorskich;

¹⁷ *Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego*, uchwała nr XVII/214/20 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 24 czerwca 2020 r.; <http://rbgp.pl/pzpwz-2020/> [dostęp 19.06.2023]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYŁANKA NA LATA 2025-2028

- finansowe wspieranie i promowanie zagospodarowania zabytków na cele kulturalne, turystyczne i inne publiczne, z uwzględnieniem tworzenia miejsc pracy;
- ochrona zabytków przed instalowaniem nośników reklamowych oraz nieprawidłową termomodernizacją;
- rewaloryzacja i rewitalizacja zespołów parkowo-pałacowo-folwarcznych;
- rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego dla celów społecznych, gospodarczych i turystycznych – włączenie dziedzictwa kulturowego w obieg gospodarczy przy jednoczesnym priorytecie zachowania wartości zabytkowych;
- zachowanie i odtworzenie historycznych założeń parkowych i cmentarzy;
- stworzenie programu modernizacji i wykorzystania zabytkowych budowli hydrotechnicznych
- wykluczenie lokalizacji inwestycji wielkokubaturowych, wieloprzestrzennych, dominat wysokościowych z obszarów zapewniających ekspozycję sylwetek historycznych jednostek osadniczych oraz dominant krajobrazowych.

Kierunek 2. Obszarowa ochrona obiektów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego

Zalecenia obejmujące Gminę Kobylankę:

- opracowanie i upowszechnianie regionalnych katalogów historycznej zabudowy i zagospodarowania terenu, wdrażanie ich do stosowania przez odpowiednie zapisy w prawie miejscowym;
- studium przebiegu dróg o szczególnych walorach krajobrazowych jako wytyczne do wskazań i budowy systemu turystycznych tras komunikacyjnych regionu;
- uwzględnianie w polityce przestrzennej jednostek samorządu terytorialnego ochrony układów urbanistycznych i ruralistycznych wpisanych i wskazanych do wpisania do rejestru zabytków wraz z obowiązkiem sporządzania dla nich planów miejscowych;
- utrzymanie i eksponowanie otwarć krajobrazowych, punktów widokowych, miejsc ekspozycji wartościowych krajobrazów kulturowych i przyrodniczych;
- ochrona zielonych pierścieni i włączanie średniowiecznych fortyfikacji miejskich do planowanych tras turystycznych;

- inwentaryzacja i waloryzacja zieleni przydrożnej, wprowadzenie zakazu wycinki alejowych obsadzeń drogowych lub obowiązku stosownych kompensacji;
- rewitalizacja zabytkowych układów przestrzennych, urbanistycznych i ruralistycznych.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

5.1.1. Strategia Rozwoju Gminy Kobylanka na lata 2023-2032 – w fazie projektu

Strategia Rozwoju Gminy Kobylanka na lata 2023-2032¹⁸ jest jednym z najważniejszych dokumentów strategicznych samorządu gminnego, opisującym cele i kierunki dalszego rozwoju lokalnego, oparte o posiadany potencjał endogeniczny i uwarunkowania społeczno-gospodarcze. Na bazie przeprowadzonej diagnozy strategicznej, opartej o analizę obszarową oraz w oparciu o rozpatrywane uwarunkowania zewnętrzne i zidentyfikowane sfery wymagające interwencji, ustalono cele strategiczne oraz odpowiadające im cele operacyjne i kierunki działań, dla których ustalone zostały również wskaźniki i rezultaty.

W strategii scharakteryzowano dziedzictwo kulturowe gminy oraz wymieniono najważniejsze zabytki. Wskazano, iż Gmina Kobylanka jest obszarem dysponującym wysokim kapitałem kulturowym, atrakcyjnym pod względem rekreacyjnym i turystycznym. Dostrzeżono konieczność dalszego zagospodarowywania obszaru gminnego w otoczeniu istniejących zabytków, tworząc miejsca otwarte dla osób odwiedzających i chcących poznać historię regionu. Obserwuje się także wzmocnienie ochrony względem zachowanych zasobów dziedzictwa kulturalnego i wykorzystywania ich w sposób racjonalny niezagrażający substancji zabytkowej. Wśród celów strategicznych i operacyjnych nie uwzględniono bezpośrednio

¹⁸ Projekt Strategii Rozwoju Gminy Kobylanka na lata 2023-2032 wraz z raportem z konsultacji społecznych, <https://bip.kobylanka.pl/arttykul/projekt-strategii-rozwoju-gminy-kobylanka-na-lata-2023-2032-wraz-z-raportem-z-konsultacji-spole> [dostęp 02.07.2023]

działań mających na celu ochronę zabytków i opiekę nad zasobami dziedzictwa kulturowego terenu gminy, jednakże mieszczą się one w katalogu celów ogólnych.

5.1.2. Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego oraz Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Kobylanka

Prawnymi formami ochrony zabytków, której stanowienie znajduje się w kompetencji gminy, są ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa zabytki, których ochrona musi być uwzględniona w m.p.z.p. Są to w szczególności zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków i ich otoczenie, inne zabytki nieruchome znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków oraz parki kulturowe. Istotne znaczenie ma zawarty w Ustawie zapis o możliwości wyznaczania w m.p.z.p. stref ochrony konserwatorskiej obejmujących obszary, na których wprowadza się konieczne dla ochrony ograniczenia, zakazy i nakazy. Projekty i zmiany m.p.z.p. podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków.

Zagospodarowanie terenów w Gminie Kobylanka odbywa się w oparciu o wiele miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, z tego też powodu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, a już wkrótce plan ogólny, powinno być podstawą koordynacji całego procesu planistycznego w gminie. *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Kobylanka*¹⁹ jest dokumentem określającym główne cele i zasady rozwoju zagospodarowania przestrzeni. Gmina Kobylanka w 2018 roku wykonała analizę aktualności Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Kobylanka oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego²⁰. W wyniku

¹⁹ *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Kobylanka*, XXXV/216/13 Rady Gminy Kobylanka z dnia 11 lipca 2013 r., <https://mpzp.igeomap.pl/doc/stargard/kobylanka/000.pdf> [dostęp 15.06.2023]

²⁰ Projekt nr 76/18 w sprawie aktualności Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kobylanka oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, <https://bip.kobylanka.pl/artukul/projekt-nr-76-18-w-sprawie-aktualnosci-studium-uwarunkowan-i-kierunkow-zagospodarowania-przestr> [dostęp 15.06.2023]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYLANKA NA LATA 2025-2028

przeprowadzonej analizy, na podstawie wydanych decyzji o warunkach zabudowy, świadczących o presji inwestycyjnych na poszczególne obszary - strefy funkcjonalne, stwierdzono niemal całkowitą aktualność studium. Jedyną znaczącą niezgodnością planowanej inwestycji, dla której wydano decyzję o warunkach zabudowy na podstawie analizy sąsiedztwa, co jest zasadniczym warunkiem tego „narzędzia urbanistycznego”, jest lokalizacja zabudowy na terenie w zachodniej części Morzyczyna, przy ul. Szczecińskiej i drodze w kierunku Jęczydołu.

W związku z nowelizacją ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z września 2023 r. dotychczasowe studium będzie zastąpione przez nowe narzędzie planistyczne - plan ogólny. Wejście w życie planu ogólnego nie spowoduje utraty mocy obowiązujących dotychczasowych planów miejscowych. Z kolei studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin pozostają w mocy po wejściu w życie ustawy, do czasu uchwalenia planu ogólnego, jednak nie dłużej niż do końca 2025 r.

W obowiązującym Studium w części dotyczącej dziedzictwa kulturowego zawarto charakterystykę kulturową gminy, opisane zostały zasoby obiektów zabytkowych. Określono też zasady ochrony dziedzictwa kulturowego. W celu zachowania spójności, zasady te zostały w całości przytoczone w niniejszym opracowaniu²¹.

Tereny chronione objęte strefą „B” ochrony konserwatorskiej układów przestrzennych:

Bielkowo:

- układ ruralistyczny o metryce średniowiecznej i w pełni czytelnym rozplanowaniu owalnicowym. Nawsie wrzecionowate, zorientowane w osi NNW – SSE. W środkowej części działka kościelna (pełniący pierwotnie funkcję cmentarza) z XV-wiecznym kościołem.

Kobylanka:

- fragment ulicowo-placowego układu ruralistycznego o metryce średniowiecznej konserwatorskiej, obejmujący centralną część wsi – trójkątny plac wraz ze strefą zabudowy, przylegających ulic Chrobrego, ks. Głogowskiego, Szczecińskiej i Jeziornej (m. in. z lapidarium i działką przykościelną).

Kunowo:

²¹ *Ibidem*, s.53-55.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYLANKA NA LATA 2025-2028

- owalnicowy układ ruralistyczny o metryce średniowiecznej. Pierwotnie założenie przestrzenne w pełni czytelne, z wrzecionowatym nawsiem zorientowanym na osi NE – SW.

Niedźwiedź:

- ulicowo-placowy układ ruralistyczny o metryce XVIII-wiecznej, zorientowany na osi NWW – SEE. Pierwotne rozplanowanie czytelne, nieznacznie rozwinięte w kierunkach zachodnim, północno-zachodnim i południowo-zachodnim.

Rekowo:

- okolicowy układ ruralistyczny o metryce średniowiecznej; cechy rozplanowania przestrzennego w pełni czytelne; duże nasycenie wartościową zabudową o walorach kulturowych.

Reptowo:

- fragment historycznego ulicowego założenia ruralistycznego, zorientowanego na osi W – E, wtórnie nieznacznie rozbudowanego w kierunku północnym.

Ochronie podlega:

- rozplanowanie ulic i placów (z uwzględnieniem możliwości ochrony nawierzchni),
- historycznie ukształtowane szerokości frontów parceli i działek siedliskowych,
- rozplanowanie zabudowy działek siedliskowych i charakterystycznego usytuowania budynku mieszkalnego,
- forma architektoniczna zabudowy,
- zieleń komponowana, jej układ i skład gatunkowy.

Warunki ochrony:

- obowiązuje zachowanie zasadniczych elementów układu przestrzennego,
- obiekty dysharmonizujące powinny być docelowo usunięte lub przebudowane,
- nowe obiekty należy dostosować do historycznej kompozycji przestrzennej oraz architektonicznych form zabudowy występujących w obrębie zabudowy,
- przy budowie nowych obiektów lub remontach dawnej zabudowy wskazane jest stosowanie tradycyjnych materiałów budowlanych, przede wszystkim w pokryciach dachów,
- obowiązuje uzgodnienie dokumentacji projektowej ze służbą ochrony zabytków.

Tereny chronione objęte strefą „K” ochrony krajobrazu:

Bielkowo:

- teren XV- wiecznego cmentarza.

Cisewo:

- teren XIX-wiecznego cmentarza, obecnie lapidarium.

Jęczydół:

- teren XIX- wiecznego cmentarza,
- pomnik poległych w I wojnie światowej - lata 20-te XX wieku,
- aleja klonowa z końca XIX wieku.

Kałęga:

- teren XIX- wiecznego cmentarza.

Kobylanka:

- teren cmentarza z końca XIX wieku,
- teren cmentarza z XVI wieku, obecnie lapidarium,
- aleja lipowa z początku XX wieku,
- lipa „Wieniec Zgody” z XV wieku,

Kunowo:

- teren XVI- wiecznego cmentarza przykościelnego,
- szpaler lipowy (z niewielką domieszką kasztanowców) z początku XX wieku przy murze kościelnym.

Morzyczyn:

- teren cmentarza z końca XIX wieku, obecnie lapidarium.

Motaniec:

- teren cmentarza z końca XVIII wieku, obecnie lapidarium,
- aleja klonowo- lipowa z początku XX wieku.

Niedźwiedź:

- aleja lipowo-klonowa wzdłuż nawsia.

Rekowo:

- teren pokościelny, najprawdopodobniej cmentarz z XVIII wieku.

Reptowo:

- teren cmentarza założonego w latach 30- tych XX wieku, obecnie lapidarium,
- aleja jesionowa z początku XX wieku.

Wielichówko:

- park podworski z końca XIX wieku,
- aleja dębowa z początku XX wieku,
- aleja kasztanowców z początku XX wieku,
- szpaler kasztanowców z początku XX wieku.

Ochronie podlega:

- historycznie ukształtowana granica parków i cmentarzy,
- kompozycja zieleni: rozplanowanie i skład gatunkowy,
- układ dróg i alejek w obrębie parków i cmentarzy,
- mała architektura: ogrodzenie i bramy,
- nagrobki, krzyże, ogrodzenie kwater i inne zachowane elementy urządzenia cmentarzy.

Warunki ochrony w granicach strefy „K”:

- zachowanie historycznych granic i innych elementów w obrębie strefy,
- niedopuszczalna jest parcelacja i zabudowa zabytkowego założenia,
- obiekty kubaturowe na terenie parków mogą być lokalizowane tylko w miejscu dawnej zabudowy, wkomponowane w układ założenia,
- tereny dawnych, nieużytkowanych cmentarzy należy uporządkować, zachowane zabytki zabezpieczyć,
- wszelkie prace renowacyjne, porządkowe, wycinki drzew wymagają uzgodnienia ze służbą ochrony zabytków.

Strefa „E” ochrony ekspozycji sylwety wsi Rekowo od strony dojazdu do Bielkowa (od wschodu). Ochronie podlega teren stanowiący zabezpieczenie widoku na sylwetę układu przestrzennego.

Warunki ochrony w granicach strefy „E”:

- obowiązuje wyłączenie obszaru spod zabudowy kubaturowej, zakłócającej wgląd na sylwetę wsi,

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYŁANKA NA LATA 2025-2028

- lokalizacja obiektów kubaturowych i innych wysokościowych urządzeń wymaga uzyskania zezwolenia służby ochrony zabytków.

W *Studium* scharakteryzowano również strefy ochrony dziedzictwa archeologicznego²².

Strefa „W.II.” częściowej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej obejmuje 17 stanowisk.

Wykaz stanowisk archeologicznych w ramach strefy „W.II.”:

Miejscowość (obręb ewidencyjny)	Liczba porządkowa wykazu stanowisk w Gminnej Ewidencji Zabytków
Bielkowo	23
Jęczydół	30, 33, 34
Kunowo	62, 67, 84, 85
Morzyczyn	90, 91
Rekowo	111, 112
Reptowo	124
Szczecin-Jezierzyce	125, 126, 127
Wielichówko	128

W strefie „W.II” obowiązuje:

- współdziałanie w zakresie zamierzeń inwestycyjnych i innych związanych z pracami ziemnymi z odpowiednim organem ds. ochrony zabytków, w tym powiadamianie o zamiarze podjęcia prac ziemnych,
- prowadzenie archeologicznych badań ratunkowych na terenie w granicach strefy, wyprzedzających rozpoczęcie prac ziemnych związanych z realizacją zamierzenia, na zasadach określonych przepisami szczególnymi dotyczącymi ochrony zabytków.

²² *Ibidem*, s. 44

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYŁANKA NA LATA 2025-2028

Strefa „W.III.” ograniczonej ochrony konserwatorskiej obejmuje 112 stanowisk archeologicznych.

Miejscowość (obręb ewidencyjny)	Liczba porządkowa wykazu stanowisk w Gminnej Ewidencji Zabytków
Bielkowo	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 24, 25, 26, 27, 28, 29
Jęczydół	31, 32
Kobylanka	35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59
Kunowo	60, 61, 63, 64, 65, 66, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 86, 87, 88, 89
Morzyczyn	92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100
Motaniec	101
Niedźwiedź	102, 103, 104
Obszar leśny Niedźwiedź	105, 106, 107, 108
Rekowo	109, 110, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 130
Reptowo	122, 123
Wielichówko	129

W strefie „W.III” obowiązuje:

- współdziałanie w zakresie zamierzeń inwestycyjnych i innych związanych z pracami ziemnymi z odpowiednim organem ds. ochrony zabytków, w tym – powiadamianie o zamiarze podjęcia prac ziemnych,
- przeprowadzenie archeologicznych badań ratunkowych na terenie objętym realizacją prac ziemnych, na zasadach określonych przepisami odrębnymi dot. ochrony zabytków.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Położenie i zarys historii i rozwoju gminy

Gmina Kobylanka leży w zachodniej części województwa zachodniopomorskiego. Zajmuje obszar o powierzchni 122 km², liczy 6217 mieszkańców²³. Jest podzielona na 10 sołectw: Kobylanka, Reptowo, Niedźwiedź, Motaniec, Cisewo, Bielkowo, Rekowo, Jęczydół, Kunowo, Morzyczyn-Zieleniewo. Położona jest w urbanizującym się paśmie pomiędzy Szczecinem a Stargardem, na obszarze węzłowym aglomeracji szczecińskiej. Gminę charakteryzuje rozproszenie sieci osadniczej, niemniej jednak prawie 70 % ludności zamieszkuje wsie liczące ponad 300 mieszkańców. Obecne granice administracyjne gminy wyznaczone są w przeważającej długości sztucznie, jedynie w południowo-wschodniej części wyznacza je linia brzegowa jeziora Miedwie; na południowym, zachodzie granica nawiązuje swym przebiegiem do koryta lub krawędzi doliny Płoni. Obszar gminy zajmują tereny płaskiej i falistej wysoczyzny morenowej, z przyległymi obniżeniami jeziora Miedwie i dalej jeziora Płoń. Ponad połowę powierzchni gminy zajmują lasy. Zwarte kompleksy leśne stanowiące południowe partie Puszczy Goleniowskiej usytuowane są w północnej i zachodniej części gminy. Południowo-wschodnia część gminy jest fragmentem większego układu kompleksów glebowo-rolniczych, obszaru o wiodącej funkcji produkcji żywności. Na obszarze gminy znajdują się ponadregionalne korytarze infrastruktury technicznej: droga krajowa Nr 10, dwutorowa zelektryfikowana linia kolejowa Szczecin – Poznań oraz napowietrzna linia wysokiego napięcia Elektrownia „Dolna Odra” – Dunowo.

Pierwsze wzmianki historyczne wskazujące na istnienie najstarszych wsi na terenie Gminy Kobylanka związane są z klasztorem cystersów w Kołbaczu. Najstarszy na Pomorzu klasztor cysterski założony został w 1173 r. przez kasztelana szczecińskiego Warcisława Świętoborza, fundacja zatwierdzona przez księcia Bogusława I. Utworzenie klasztoru powierzono mnichom z duńskiego Esrum. Klasztor kołbacki założony w dolinie rzeki Płoni stał się centrum potężnego

²³ Główny Urząd Statystyczny, *Rocznik Demograficzny 2022 GUS*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/rocznik-demograficzny-2022,3,16.html> [dostęp 15.06.2023]

latyfundium, opartego głównie na rolnictwie i przetwórstwie płodów rolnych oraz rzemiosłach wytwórczych. Cystersi brali też aktywny udział w wymianie towarowej. W czasie rozkwitu klasztor posiadał znaczną pozycję polityczną i kulturalną w Księstwie Pomorskim. W skład posiadłości klasztoru weszły wsie: Bielkowo, Kobylanka i Rekowo.

W XV wieku (1454-1463) toczyła się długotrwała i zacięta wojna handlowa między Stargardem a Szczecinem, która zakończyła się porozumieniem zawartym we wsi Kobylanka. W 1534 r. w wyniku przyjęcia luteranizmu w Księstwie Pomorskim dobra cystersów kołbackich przejęte zostały przez rodzinę książęcą. Po wojnie trzydziestoletniej (1618-1648) na mocy traktatu westfalskiego majątek przeszedł we władanie elektorów brandenburskich. W XVIII w. w wyniku prac związanych z osuszaniem terenów podmokłych i karczowaniem lasów tj. tzw. kolonizacji fryderycjańskiej powstała większa część istniejących do dnia dzisiejszego wsi na terenie obecnej Gminy Kobylanka²⁴. Wiek XIX poza budową linii kolejowej Szczecin-Poznań przyniósł powstanie tylko jednej wsi i jednodworczych zabudowań leśniczówek. Przełom XIX/XX stulecia zaważył na odkryciu walorów rekreacyjnych jeziora Miedwie i żywiołowej budowie licznych pensjonatów i restauracji nadmiedwiańskich.

Po 1989 roku nastąpił upadek dotychczas istniejącego systemu państwa. Na podstawie ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym oraz na podstawie prawa wyborczego, odbyły się wybory do tych samorządów. Istotą samorządu terytorialnego jest oddanie w ręce lokalnej społeczności zarządu na danym terenie. Jednostką samorządu terytorialnego jest gmina. w roku 1999 w wyniku reformy administracyjnej kraju zmieniła się przynależność gminy Kobylanka z województwa szczecińskiego do powiatu stargardzkiego w województwie zachodniopomorskim²⁵.

Herbem gminy Kobylanka jest tarcza dwudzielna w pas, gdzie w złotym polu znajduje się zielona lipa, a w błękitnym - srebrna sieja miedwiańska.

²⁴ Za: J. Deresiewicz (red.), Pomorze Zachodnie, Poznań 1949

²⁵ Ustawa z dnia 24 lipca 1998 r. o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa, Dz.U. z 1998 r. nr 96, poz. 603;
<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19980960603/U/D19980603Lj.pdf> [dostęp 12.05.2023]

Flagą Gminy Kobylanka jest prostokątny płat tkaniny w proporcjach szerokości do długości jak 5:8. Stanowią ją cztery pasy o równej wysokości w barwach: żółty, niebieski, biały i zielony. Barwy te wywodzą się z herbu gminy.

Flagą urzędową jest flaga gminy z herbem gminy umieszczonym w części czołowej płata²⁶.

Flaga urzędowa gminy

Lipa w herbie nawiązuje porozumienia zawartego po stargardzko-szczecińskiej wojnie handlowej w XV wieku, natomiast sieja miedwiańska stanowi jeden z gatunków ryb występujący w jeziorze Miedwie.

Barwy flagi wywodzą się z herbu gminy i jednocześnie symbolizują:

żółta – pola i rolnictwo,

niebieska – położenie nad Miedwiem i funkcje rekreacyjne gminy;

biała – czyste środowisko,

zielona – śródleśne położenie gminy.

5.2.2. Krajobraz kulturowy i zieleń komponowana

Krajobraz kulturowy to unikatowy obraz miejsca, będący połączeniem elementów przyrody i ukształtowania terenu oraz mających miejsce na tym terenie mechanizmów politycznych,

²⁶ Uchwała nr XXIII/157/08 Rady Gminy Kobylanka z dnia 11 września 2008 r. w sprawie ustanowienia herbu i flagi Gminy Kobylanka

gospodarczych, społecznych i kulturowych, związanych z działalnością człowieka. Jego istnienie warunkuje dziedzictwo materialne, wpływające na krajobraz przyrodniczy na przestrzeni dziejów oraz dziedzictwo niematerialne - zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności, oraz powiązane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są przekazywane z pokolenia na pokolenie i nieustająco powtarzane przez ludzi w korelacji z ich środowiskiem, historią i podejściem do przyrody.

Ochrona krajobrazu kulturowego jest ważnym czynnikiem formowania tożsamości kulturowej ludności, łączącym jednostkę z konkretnym zespołem wartości, idei, zachowań i obyczajów, wpływającej na świadomość historyczną i związaną z nią tradycję.

Tworzenie się krajobrazu kulturowego to wielowiekowy proces, w którym „głębokość” jest intensyfikuje się najczęściej w momencie trwałego osiedlenia. Proces ten skutkuje gromadzeniem się i nakładaniem kolejnych warstw kulturowych i świadectw kolejnych epok historycznych. W tym kontekście niezwykle ważnym terenem dla Gminy Kobylanka jest obszar jeziora Miedwie. Złożony charakter dziedzictwa związanego z tym obszarem należy rozpatrywać wieloaspektowo. W kontekście krajobrazu kulturowego Miedwie jest nie tylko przykładem wpływu przemian stosunków wodnych o charakterze antropogenicznym, lecz jest także związane ze spuścizną czasów II wojny światowej, z dziedzictwem określanym obecnie jako „dziedzictwo trudne”, czy też „dziedzictwo niechciane”. Na to wszystko nakłada się, zyskujący ostatnimi laty na znaczeniu, charakter turystyczno-rekreacyjny miejsca.

Od wieków rzeki, jeziora i bagna pełniły funkcję obronną. Sieć hydrograficzna była też powszechnie wykorzystywana jako szlak komunikacyjny. Już od XI w. człowiek przekształcał biegi rzek, tworzył fosy wokół grodów, sypał groble i wały, kopał kanały, budował zbiorniki wodne przy młynach, później też przy tartakach i kuźniach. Skutki intensyfikacji lokalnych interwencji w hydrografię szybko zaczęły mieć znaczenie regionalne. Takie działania miały również miejsce w rejonie Miedwia. W XIII wieku na skutek działań cystersów z Kołbacza powierzchnia jeziora znacznie się zwiększyła. Cystersi podnieśli sztucznie poziom tafli wody o około 2 m za pomocą systemu tam na Płoni. Wody jeziora rozlały się szeroko na okoliczne

tereny, a na uzyskanych w ten sposób płyciznach mnisi zakładali poldery z hodowlami ryb²⁷. Liczne podpiętrzenia na Inie i Płoni spowodowały spowolnienie odpływu, podniesienie się wód w jeziorze Miedwie co ułatwiło transport wodny, ale też skutkowało podtopieniem Niziny Pyrzyckiej. W połowie XVIII wieku król Fryderyk Wielki zarządził meliorację okolic oraz regulację Płoni w celu pozyskania żyznych ziem dla rolnictwa. W wyniku tych działań poziom wody obniżył się o 2,5 m, a powierzchnia skurczyła się o 575 ha. Powstały wówczas nowe jeziora Będgoszcz, Zaborsko i Żelewko połączone Płonią. W 1959 roku zniszczono próg na ujściu rzeki Płoni co poskutkowało obniżeniem poziomu o około 36 cm²⁸.

W czasach II wojny światowej nad jeziorem funkcjonowała torpedownia warsztatów torpedowych Gerätewerke Pommern Madüsee pracująca na potrzeby początkowo Luftwaffe, a po 1944 również Kriegsmarine. Był to ośrodek o dużym znaczeniu i intensywności prowadzonych prac. Na brzegach akwenu wzniesiono budowle poligonu torpedowego, a w jego głębinach testowano torpedy przeznaczone dla niemieckich okrętów podwodnych i samolotów. Przy budowie tego obiektu w 1941 roku i obsłudze do 1945 wykorzystywano niewolniczo blisko 2000 więźniów z obozów jenieckich i pracowników przymusowych Gemeinschaftslager Belkow²⁹. Tuż po wojnie podjęto pierwsze działania mające na celu zbadanie terenu po torpedowni. W 1950 r. z Miedwia wydobyto dwa poławiacze i wcielono do Polskiej Marynarki Wojennej jako kutry nurkowe. Wydobyto również kilka barek³⁰. Działania te jednak nie były wystarczające, a jezioro nie zostało wtedy dokładnie zbadane. W 2017 roku Gmina Kobylanka podjęła decyzję o podjęciu prac zmierzających do upamiętnienia osób więzionych w obozach nad jeziorem Miedwie. Utworzono projekt *Strefa Miedwie - poszukując historii*, którego uczestnikami są Gmina Kobylanka, Szczecińska Grupa Eksploracji Podwodnej Gryf oraz Szczecińska Grupa Warowna Bastion. Celem projektu są poszukiwania zmierzające do ujawnienia eksponatów, które trafią do planowanej izby

²⁷ Por. np.: Wyrwa A.M., *Opactwa cysterskie na Pomorzu*, Warszawa 1999; Jarzewicz J., *Architektura średniowieczna Pomorza Zachodniego*, Poznań 2019

²⁸ W. Bacieczko, *Jezioro Miedwie i Ziemia Pyrzycka harmonia przyrody i ludzkich marzeń*, Borówka R.K. (red.), Oficyna IN PLUS, Szczecin 2008

²⁹ Za: *Pamięci jeńców wojennych i pracowników przymusowych*, <https://kobylanka.pl/2021/11/pamieci-jencow-wojennych-i-pracownikow-przymusowych/>

³⁰ Materiały publikowane przez *Strefa Miedwie - poszukując historii*

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYLANKA NA LATA 2025-2028

pamięci, mającej upamiętniać jeńców wojennych i pracowników przymusowych wykorzystywanych w zakładach torpedowych nad jeziorem Miedwie. W ramach projektu przeprowadzone zostały kwerendy w szczecińskim oddziale Instytutu Pamięci Narodowej, w archiwum Państwowym w Szczecinie oraz Wojskowym Biurze Historycznym w Warszawie, które pozwoliły uzyskać nazwiska Polaków – pracowników obozu pracy przymusowej w Bielkowie.³¹

W 2021 roku Gmina Kobylanka jako współzałożyciel projektu podjęła działania mające na celu realizację formy architektoniczno - przestrzennej upamiętniającej jeńców wojennych i pracowników przymusowych obozu Gemeinschaftslager Belkow wykorzystywanych niewolniczo w zakładach torpedowych Torpedowaffenplatz Madusee nad jeziorem Miedwie w latach 1941 - 1945. W kolejnym roku uzyskano na ten cel dotacje z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego z Ministerstwa Obrony Narodowej, które wraz ze środkami własnymi gminy pozwoliły na podjęcie działań realizacyjnych, które zakończyły się jesienią 2023 roku. Formę usytuowano w bezpośrednim sąsiedztwie ogrodzenia jednostki wojskowej 102. Batalionu Ochrony w Bielkowie. W jej skład weszły:

- plac z miejscami parkingowymi, fragmentem zrekonstruowanego ogrodzenia obozowego oraz płytą kamienną o wym. 2 m x 1 m, do której została przymocowana pamiątkowa płyta mosiężna,
- tablice edukacyjne o wymiarach 2,5 m x 1,2 m każda, na której zostały zamieszczone informacje nt. obozu, relacje więźniów oraz informacja o efektach poszukiwań przeprowadzonych dotychczas przez Strefę Miedwie.

Uroczyste odsłonięcie pomnika miało miejsce 10 listopada 2023 r.

Projekt *Strefa Miedwie* nie jest jedyną inicjatywą mającą na celu rozpoznanie i upamiętnienie historii Miedwia. W 2018 roku Zachodniopomorskie Stowarzyszenie Dziedzictwo Morza, Muzeum Oręża Polskiego w Kołobrzegu, Muzeum Narodowe w Szczecinie, Muzeum Archeologiczno-Historyczne w Stargardzie oraz Zakład Genetyki Sądowej Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie rozpoczęły współpracę nad projektem *Jezioro Miedwie*. Założenia projektu:

³¹ Informacje uzyskane od Pana Marcina Lewickiego, koordynatora projektu *Strefa Miedwie - poszukując historii*

- zebranie materiałów archiwalnych;
- rozpoznanie wód jeziora Miedwie pod względem występowania stanowisk wrakowych;
- realizacja oparta na możliwie nieinwazyjnej prospekcji akwenu przy wykorzystaniu aparatury hydroakustycznej i podwodnej prospekcji powierzchniowej;
- wykonanie dokumentacji dla każdego wykrytego obiektu;
- utworzenie bazy danych podwodnych stanowisk.

Obecnie okolice jeziora Miedwie przecinają liczne szlaki turystyczne, które przyciągają miłośników aktywnego wypoczynku na świeżym powietrzu. Należą do nich na przykład Szlak Ziemi Pyrzyckiej im. Stanisława Jansona, szlak rowerowy wokół Miedwia czy szlak kajakowy Płonia. Wody Miedwia są objęte ochroną sieci Natura 2000:

- obszar specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 „Jezioro Miedwie i Okolice”
- obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Natura 2000 „Dolina Płoni i Jezioro Miedwie”

Poza powyższymi na terenie gminy znajdują się:

- obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Natura 2000 „Wzgórza Bukowe”
- obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Natura 2000 „Torfowisko Reptowo”.

Gmina Kobylanka jak wiele innych gmin o charakterze wiejskim posiada miejscowości z czytelnym układem ruralistycznym. Historyczny układ ruralistyczny definiowany jest w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jako przestrzenne założenie wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg. Układy te stanowią zatem element składowy krajobrazu kulturowego³².

Bielkowo posiada układ o metryce średniowiecznej o w pełni czytelnym rozplanowaniu owalnicowym z działką z XV-wiecznym kościołem w środkowej części. Podobnie w Kunowie zachowało się czytelne założenie owalnicowe z wrzecionowatym nawsiem. W strefie znajdują

³² Por. Ochrona historycznych układów ruralistycznych (wiejskich) w opracowaniach planistycznych sporządzanych przez gminne jednostki samorządu terytorialnego;
https://samorząd.nid.pl/baza_wiedzy/ochrona-historycznych-ukladow-ruralistycznych-wiejskich-w-opracowaniach-planistycznych-sporzadzanych-przez-gminne-jednostki-samorządu-terytorialnego/#1569409261357_up [dostęp 05.05.2023]

się m.in. parcela przykościelna i zespół dworsko-folwarczny. W Kobylance zachował się fragment ulicowo-placowego układu ruralistycznego o metryce średniowiecznej, obejmujący centralną część wsi – trójkątny plac wraz ze strefą sąsiadującej zabudowy. W Niedźwiedziu ulicowo-placowy układ o metryce XVIII-wiecznej widoczny jest w centralnej części wsi, z placem o kształcie wydłużonego prostokąta zaoblonego jednostronnie. Rekowo reprezentuje okolnicowy układ ruralistyczny o metryce średniowiecznej. To wieś placowa w której zagrody otaczają kolisty plac, tworząc zamknięty pierścień z dwoma wejściami do wsi. W Reptowie zachował się fragment historycznego ulicowego założenia ruralistycznego w centralnej części wsi.

Istotnym elementem krajobrazu jest zieleń komponowana. W kontekście zabytków możemy podzielić roślinność na dwie zasadnicze grupy:

- zieleń, która sama w sobie ma wartość historyczną,
- zieleń, która stanowi tło dla historycznych przestrzeni.

Niezaprzeczalną wartością zieleni jest jej historyczne zakorzenienie oraz społeczne i kulturowe funkcjonowanie w przestrzeni. Aleje, szpalery, parki, które wpisują się w krajobraz wsi, są ważną częścią wspólnego dziedzictwa. W Gminie Kobylanka znaleźć można liczne aleje i szpalery drzew, które na stałe wpisały się w krajobraz kulturowy. Najważniejszym elementem jest pomnikowy okaz lipy nazwany „Wieńcem Zgody” znajdujący się w centralnej części wsi Kobylanka, niedaleko kościoła. Jego historia związana jest z konfliktem zbrojnym między Szczecinem a Stargardem o prymat w handlu morskim, zwana „wojną pszeną”³³. W XIII w. mieszkańcom Stargardu został nadany przywilej, który zezwalał na wolną i bezcłową żeglugę oraz handel na rzekach, w tym na rzece Inie, aż do Bałtyku. Prawo to stało jednak w sprzeczności z przywilejem nadanym przez księcia Barnima I Szczecinowi, dające miastu prawo składu. Szczecinianie, którzy zdawali sobie sprawę z potęgi handlowej Stargardu, rozpoczęli działania blokujące spławianie towarów (głównie pszenicy) wzdłuż Iny. Doprowadziło to do wojny. Aby zakończyć wieloletni spór doszło do spotkania burmistrzów obu miast w połowie drogi, która wypadła na terenie wsi Kobylanka. Na pamiątkę rozejmu

³³ Por. R. Gaziński, *Wojna Szczecina ze Stargardem o handel morski (1454–1464)*, [w:] *Materiały Zachodniopomorskie*, t. XXXIX (1993)

w 1460 r. zasadzono lipę i nazwano ją „Wieniec Zgody”. Drzewo rośnie do dziś, a na pamiątkę wydarzenia kolejne pokolenia co sto lat sadziły kolejną lipę w pobliżu. Utworzyły one unikatową aleję pomnikowych drzew zasadzonych wzdłuż drogi do Reptowa, a sama lipa stała się jednym z symboli gminy.

Na terenie gminy znajduje się wiele innych alei drzew tworzących unikatowy krajobraz. Są to:

- aleja klonowa z końca XIX w. wzdłuż zachodniej krawędzi drogi wiejskiej w miejscowości Jęczydół;
- szpaler lipowy (z niewielką domieszką kasztanowców) z XX w. przy murze kościelnym oraz na północ od niego w miejscowości Kunowo;
- aleja klonowo-lipowa z przeszło 100-letnimi drzewami, rosnącymi na placu wiejskiego (nawsia) w miejscowości Niedźwiedź;
- aleja jesionowa zasadzona w pocz. XX w. przy drodze prowadzącej z centrum wsi w kierunku północnym, ku linii kolejowej w miejscowości Reptowo;
- aleja dębowa przy drodze gruntowej prowadzącej w kierunku Sowna, założona najprawdopodobniej na pocz. XX w. w miejscowości Wielichówko;
- aleja kasztanowców przy drodze gruntowej prowadzącej w kierunku północno-zachodnim, założona najprawdopodobniej na pocz. XX w. w miejscowości Wielichówko;
- szpaler kilkudziesięcioletnich kasztanowców, prowadzący w kierunku drogi do Sowna w miejscowości Wielichówko.

Przykładem zieleni, która stanowi tło dla historycznej przestrzeni, jest park podworski w miejscowości Wielichówko. Jest to park o charakterze naturalistycznej kompozycji, którego historia sięga końca XVIII w. Pierwotnie w centralnej części terenu znajdował się dwór, otoczony założeniem ogrodowym, osłonięty półkolistym szpalerem kasztanowców od części folwarcznej. Na przełomie XIX/XX wieku ogród stopniowo przekształcono na park wprowadzając w luźnej kompozycji nowe nasadzenia. W 1945 roku w wyniku działań II wojny światowej dwór uległ zniszczeniu, w latach następnych został rozebrany do fundamentów³⁴. Dziś pozostałość parku wyznacza obszar dawnego założenia dworsko-folwarcznego.

³⁴ Karta ewidencyjna założenia parkowego nr 8180, oprac. G. Engel, 1995, WUOZ Szczecin

5.2.3. Zabytki nieruchome

Na terenie Gminy Kobylanka występują liczne zabytki nieruchome o charakterze świeckim i sakralnym, w tym sepulkralnym.

Najliczniejszą grupę obiektów stanowią domy mieszkalne i zagrody. Odnaleźć tu można ślady zabudowy chłopskiej dawnych wsi kolonizacyjnych, głównie o charakterze mało- i średniorolnym, z dużymi zagrodami w obrębie wsi o metryce średniowiecznej. Zachowana do dziś zabudowa mieszkalna i gospodarsko-inwentarska wzniesiona została zasadniczo w okresie 2 poł. XIX w. - 1 ćw. XX w. Dominuje budownictwo murowane, gdzie można spotkać budynki o pierwotnej ceglanej, nieotynkowanej elewacji z zachowanym bogatym detalem architektonicznym. Do najcenniejszych należą stosunkowo nieliczne budynki wzniesione w konstrukcji drewnianej, szkieletowej (ryglowe).

Ważną grupą są kościoły wraz z otaczającą zabudową: ogrodzeniami, kostnicami, kaplicami, krzyżami. Do najcenniejszych obiektów o metryce XV/XVI-wiecznej należą świątynie w Bielkowie i Kunowie. W Bielkowie zachowała się także dawna pastorówka z 1901 roku oraz budynek dawnej kostnicy z XIX w. Z wieku XX pochodzą kościoły w Kobylance (modernistyczny z lat 1934-36) oraz w Reptowie (1929).

Kolejną grupą są obiekty użyteczności publicznej. Należy tu wskazać wzniesione w początku XX w. budynki szkoły w Bielkowie, Kunowie i Kobylance (obecnie pełniące funkcję mieszkalną), budynek leśniczówki z Gajęckiego Ługu wzniesiony w 2. połowie XIX w. w konstrukcji ryglowej oraz budynek dawnego zajazdu w Niedźwiedziu, obecnie użytkowany jako obiekt mieszkalny, wzniesiony w latach 10-20-tych XX w.

Na terenie gminy znajdują się też zabytki techniki związane z koleją oraz obiekty infrastruktury technicznej: murowany budynek stacji kolejowej wzniesiony najprawdopodobniej w latach 10-20-tych XX w. przy linii kolejowej Szczecin – Stargard, a także niewielki murowany dom mieszkalny dróżnika wzniesiony na początku XX w. Istotnym elementem krajobrazu gminy są też stacje trafo rozmieszczone w Kobylance, Cisewie, Miedwiecku, Motańcu i Wielichówku. Posiadają one charakterystyczny kształt prostopadłościennej bryły z uskokowym przewężeniem na wysokości stropu pierwszej kondygnacji, przykryte dachem dwuspadowym.

W Wielichówku znajduje się budynek mieszkalny, dawny czworak, pozostałość po niezachowanym założeniu dworsko-folwarcznym.

Wśród zabytków znajdują się także cmentarze, zarówno te historyczne, jak i czynne. Czynne cmentarze parafii rzymsko-katolickiej znajdują się w Kobylance oraz przy kościołach filialnych w Bielkowie i Kunowie. Do najstarszych o metryce średniowiecznej należą cmentarze przykościelne w Bielkowie, Kunowie, Rekowie (kościół nie zachowany), wygrozione murami. Do unikatowych należą XV wieczne bramki cmentarne zachowane na cmentarzu przykościelnym w Bielkowie.

Poza powyższymi na terenie gminy znajdują się też lapidaria pocmentarne. Najstarsze lapidarium mieści się w Kobylance na części terenu po starym ewangelickim cmentarzu, zamkniętym po 1961 roku. Wówczas decyzjami ministerialnymi doprowadzono do likwidacji wielu poniemieckich cmentarzy. Usunięciu i dewastacji uległy liczne XVIII i XIX-wieczne zabytkowe nagrobki, pomniki, kamienne tablice i żeliwne krzyże. Taki sam los spotkał cmentarz przy ul. Szczecińskiej w Kobylance. Nieco ponad 20 lat później powstała koncepcja utworzenia w tym miejscu lapidarium. W ramach prac przygotowawczych do utworzenia lapidarium spenetrowano około 200 cmentarzy z 14 gmin i wytypowano około 500 elementów do przeniesienia (m.in. 130 krzyży żeliwnych, 140 obramowań grobów, 30 żeliwnych ogrodzeń, 40 krzyży drewnianych). Ze względu na ograniczone środki finansowe nie zrealizowano w pełni zamierzonej koncepcji. Ostatecznie w latach 1988-1990 wykonano mniejszą część zaplanowanych prac, które swoim zasięgiem objęły m.in. zwiezenie elementów nagrobnych z nieczynnych cmentarzy ewangelickich, funkcjonujących przed II wojną światową w obecnych gminach: Chociwel, Dobrzany, Dolice, Marianowo, Kobylanka, Maszewo, Przelewice, Pyrzyce, Radowo Małe, Stara Dąbrowa, Stare Czarnowo, Stargard, Suchań i Warnice. Na teren cmentarza w Kobylance przetransportowano 80 żeliwnych krzyży, w tym 16 pochodzących z mogił dziecięcych, a także płyty i obramowania nagrobne, epitafijne i żeliwne przęśta ogrodzeniowe. Teren dawnego cmentarza ewangelickiego w Kobylance został w 2019 roku wpisany do rejestru zabytków nieruchomych województwa zachodniopomorskiego pod nr A-1726. W 2023 roku Gmina Kobylanka złożyła wniosek

o dotację na renowację lapidarium w ramach Rządowego Program Odbudowy Zabytków, niestety bezskutecznie.

Lapidarium w Cisewie powstało na terenie historycznego cmentarza z XIX wieku, a jego głównym elementem jest obelisk poświęcony poległym podczas I wojny światowej. Lapidarium w Morzyczynie nadano formę Parku Pamięci utworzonego z ocalałej i uporządkowanej części dawnego cmentarza ewangelickiego, której centralnym elementem jest drewniana kapliczka z kamiennym krzyżem. Lapidarium w Motańcu zlokalizowano na terenie cmentarza ewangelickiego z XVIII wieku, na który wiedzie brama utworzona z ceglanych słupów i ażurowego zwieńczenia z napisem „Motaniec cmentarz 1777”.

W gminnej ewidencji zabytków znajduje się 118 zabytków nieruchomych, w tym 13 cmentarzy bądź lapidariów. Stan zachowania większości obiektów można określić jako dobry, bądź dostateczny. Część murowanych domów mieszkalnych i zabudowań gospodarskich wykazuje znaczny zakres przebudowań tj. termoizolacje ścian zewnętrznych, wtórne otynkowanie, zmiany pokrycia dachowego, stolarki otworowej. W dobrym stanie znajdują się obiekty sakralne: kościoły, plebanie i pastorówka oraz cmentarze parafialne. Historyczne cmentarze i lapidaria w większości uporządkowane, działań konserwatorskich wymaga lapidarium w Kobylance.

W najgorszym stanie znajdują się nieliczne pozostałości zabudowy o konstrukcji ryglowej: budynek gospodarczy w Bielkowie, stodoła w Morawsku, domy mieszkalne w Kobylance oraz zabytki techniki: zabudowania kolejowe oraz trafostacje.

W 2016 roku w związku z modernizacją trasy kolejowej Szczecin – Poznań rozebrana została zabytkowa wiata kolejowa z lat 60-tych XX wieku, o ścianach dekorowanych abstrakcyjnymi mozaikami o motywie solarnym, z ażurową ścianą frontową z dekoracją nawiązującą do wypoczynkowego charakteru miejscowości oraz naściennymi malowidłami wewnątrz. Gmina Kobylanka przed rozbiórką przejęła najcenniejsze elementy dekoracyjne: mozaikę oraz stalową dekorację ażurową z zamierzeniem wyeksponowania ich na promenadzie nad jeziorem Miedwie.

W ostatnich latach rozebrana została trafostacja w Reptowie powstała z lat 20-30-tych XX wieku.

5.2.4. Zabytki ruchome

Zgodnie z art. 3 pkt 1 i 3 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytek ruchomy to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością, stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej.

Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków podlegają ochronie konserwatorskiej wynikającej z przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Właściciel lub posiadacz zabytku ruchomego zobowiązany jest m.in. do:

- zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
 - zapobiegania zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
 - udaremniania niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
 - przeciwdziałania kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględniania zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Do najcenniejszych zabytków ruchomych należą obiekty znajdujące się w kościele w Kunowie: gotyckie sakramentarium ścienne z XV-XVI w., renesansowa tablica fundacyjna (1582 r.), płyty nagrobne z 1584, 1737 i 1754 r., barokowe: ołtarz (XVIII w.), ambona (1714 r.), empora muzyczna i dekoracje sufitu (XVIII w.). Inne zewidencjonowane zabytki ruchome również

stanowią wystrój i wyposażenie kościołów. Są to m.in. obrazy, polichromie, rzeźby, chrzcielnice, kropielnice.

Na szczególną uwagę zasługują żeliwne krzyże znajdujące się na terenie lapidarium w Kobylance (dawnego cmentarza ewangelickiego). Są one pozostałościami elementów nagrobnych z nieczynnych cmentarzy ewangelickich, funkcjonujących przed II wojną światową w kilkunastu sąsiednich gminach. 27 czerwca 2019 roku zostały objęte wpisem do rejestru zabytków ruchomych województwa zachodniopomorskiego pod numerem B/586.

5.2.5. Zabytki archeologiczne

Program AZP (Archeologiczne Zdjęcie Polski), wdrażany w Polsce od lat 70 XX- wieku, dzieli teren całej Polski na pola, na których prowadzi się badania powierzchniowe. Ma on na celu lokalizację stanowisk archeologicznych. Wszystkie zlokalizowane stanowiska powinny być ujęte w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i uwzględnione w gminnych ewidencjach zabytków. Baza danych AZP jest bazą otwartą. Dołączane są do niej ciągle nowe informacje pochodzące z kolejnych badań i weryfikacji badań wcześniejszych. Baza stanowi źródło aktualnej wiedzy o terenie i stanowi podstawę kolejnych etapów badawczych:

- kwerendy archiwalnej w muzeach, instytucjach publicznych i publikacjach,
- badań powierzchniowych.

Z punktu widzenia ochrony dziedzictwa kulturowego szczególny problem stwarzają nieruchome zabytki archeologiczne, czyli materialne pozostałości dawnego środowiska osadniczego. Ze względu na pełnione dawniej funkcje wyróżniamy ich różne rodzaje: grodziska - pozostałości grodów, cmentarzyska, pozostałości osad wiejskich, miast itd. Można je podzielić na zabytki niewidoczne w krajobrazie i widoczne - zabytki o własnej formie krajobrazowej: głównie są to pozostałości dawnych konstrukcji o różnorodnym przeznaczeniu, takich jak wały kamienne, ziemne, drewniano - ziemne, pozostałości infrastruktury osadniczej, mostów, dróg, grobli, a także ślady związane z kulturą symboliczną (niematerialną) w postaci pozostałości dawnych miejsc kultu, cmentarzy (nasypy kurhanów), itp.

Stanowiska archeologiczne podlegają stałym zagrożeniom z powodu intensyfikacji działalności przemysłowej, rolniczej i urbanistycznej. Zgodnie z art 6 pkt 3 *Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r.*

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYLANKA NA LATA 2025-2028

o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wszystkie zabytki archeologiczne, bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece. Zasięg stanowisk na mapach, wyznaczony na podstawie badań powierzchniowych, winien być traktowany orientacyjnie, gdyż pozostałości osadnictwa mogą także wystąpić poza wytyczonymi ich granicami.

Na terenie Gminy Kobylanka znajduje się 129 zewidencjonowanych stanowisk, w tym w ramach strefy „W.II”- 16 oraz „W.III”- 113, ujętych w gminnej ewidencji zabytków archeologicznych; nie ma stanowisk wpisanych do rejestru zabytków.

Są to w przeważającej części osady, punkty i ślady osadnicze oraz stanowiska o funkcji cmentarzyska lub grobu ciepłopalnego lub szkieletowego. Na terenie gminy nie wykazano stanowisk archeologicznych o własnej formie krajobrazowej.

Większość umiejscowiona jest na terenach niezabudowanych, rolniczych. Zgodnie z archiwalnymi kartami ewidencyjnymi KEZA dla większości stanowisk wskazano brak zagrożeń, wartości poznawcze stanowisk określono w większości jako średnie i małe. Pojedyncze stanowiska określone zostały jako zniszczone.

Głównym czynnikiem zagrażającym zabytkom archeologicznym z terenu gminy jest fakt, iż nie posiadają widocznej, własnej formy terenowej, co powoduje nieświadomość ich wartości (a nawet istnienia) u lokalnych mieszkańców. Wiele stanowisk położonych jest na terenach niezamieszkałych, co utrudnia kontrolę ich zachowania i formułowanie bieżących zagrożeń, z których najważniejsze to: inwestycje budowlane i infrastrukturalne, prace rolne oraz nielegalne poszukiwania zabytków. Z powyższych względów ubytki na stanowiskach archeologicznych mogą przejść niezauważone. Gmina powinna więc zwracać szczególną uwagę na możliwość istnienia stanowisk archeologicznych podczas planowania i realizacji inwestycji budowlanych i infrastrukturalnych.

Teren gminy zawiera się łącznie w 11 obszarach AZP³⁵, z czego większość leży na 6 obszarach AZP: 30-08; 31-07; 31-08; 31-09; 32-08; 32-09.

³⁵ Sprawozdania z badań powierzchniowych przeprowadzonych w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski na obszarach 30-07; 30-08; 31-07; 31-08; 31-09; 32-07; 32-08; 32-09; 33-08; 33-09 oraz karty KEZA, archiwum WUOZ w Szczecinie

5.2.6. Dziedzictwo niematerialne

Niematerialne dziedzictwo kulturowe, choć trudne do zdefiniowania, jest niezmiernie istotne w procesie kształtowania tożsamości każdej grupy społecznej i jednostki. Przetwarzanie dziedzictwa niematerialnego w jego wielkim bogactwie jest warunkiem utrzymania różnorodności kulturowej w obliczu postępującej globalizacji. Wzajemne zrozumienie niematerialnego dziedzictwa kulturowego różnych społeczności pomaga w prowadzeniu międzykulturowego dialogu i zachęca do wzajemnego poszanowania innych sposobów życia³⁶. Ta wartość niematerialnego dziedzictwa kulturowego dostrzeżona została przez UNESCO, które w 2003 r. uchwaliło Konwencję w sprawie ochrony tego dziedzictwa, opracowując jednocześnie jego definicję, która brzmi:

*Niematerialne dziedzictwo kulturowe oznacza praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedzę i umiejętności – jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową – które wspólnoty, grupy i, w niektórych przypadkach, jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego. To niematerialne dziedzictwo kulturowe, przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest stale odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem przyrody i ich historią oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności. Dla celów niniejszej Konwencji, uwaga będzie skierowana wyłącznie na takie niematerialne dziedzictwo kulturowe, które jest zgodne z istniejącymi instrumentami międzynarodowymi w dziedzinie praw człowieka, jak również odpowiada wymogom wzajemnego poszanowania między wspólnotami, grupami i jednostkami, oraz zasadom zrównoważonego rozwoju.*³⁷

Zdefiniowanie dziedzictwa niematerialnego dedykowanego danemu obszarowi jest zadaniem trudnym, wymagającym wręcz osobnej monografii. Często drobne z perspektywy całości aspekty powodują zupełną zmianę punktu widzenia i rozumienia danego zjawiska.

³⁶ Niematerialne dziedzictwo kulturowe, Narodowy Instytut Dziedzictwa;
https://niematerialne.nid.pl/Dziedzictwo_niematerialne/ [dostęp 20.06.2023]

³⁷ Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, sporządzona w Paryżu dnia 17 października 2003 r;
https://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/Konwencja_o_ochronie_dz._niemater_2003.pdf [dostęp 10.10.2022]

Pomorze Zachodnie to obszar o unikalnym w skali kraju postmigracyjnym charakterze, który w wielu aspektach nadal pozostaje obszarem nienależycie rozpoznanym pod względem kulturowym. Przez wiele lat zagadnienie niematerialnego dziedzictwa kulturowego na Ziemiach Zachodnich i Północnych było zagadnieniem pomijanym. Jest to region o przerwanej ciągłości osadniczej, który nie sprzyja poszukiwaniom „tradycyjnych tradycji”, wyrastających z charakteru i funkcjonowania kultury ludowej w XIX i pierwszej połowie XX wieku, właściwych kulturze długiego trwania, które możemy zaobserwować choćby na Kaszubach, Podlasiu czy Lubelszczyźnie. Tzw. neoregiony, czyli obszary, gdzie doszło do wielkich migracji ludności w wyniku II wojny światowej charakteryzuje oddzielenie dziedzictwa niematerialnego od dziedzictwa materialnego, powstałe na skutek zmian struktury narodowościowej, etnicznej i regionalnej, zderzenia różnych wzorów kulturowych, tradycji, postaw oraz dezintegrację i tworzenie nowych społeczności³⁸.

Od 2011 roku, po ratyfikacji przez Polskę Konwencji UNESCO w sprawie niematerialnego dziedzictwa kulturowego, pojawiła się debata dotycząca tego, że zapisy Konwencji w pewnym zakresie nie przystają do realiów obszarów, które zostały przyłączone do Polski po II wojnie światowej, a stanowią obecnie ok. 33% powierzchni kraju³⁹. Zakwestionowany został zapis dotyczący międzypokoleniowego przekazu kulturowego wskazanego jako nadrzędny czynnik definiujący niematerialne dziedzictwo kulturowe. Definicja ta zawiera element wykluczający dziedzictwo społeczności postmigracyjnych, które obecnie zamieszkują Ziemię Zachodnią i Północną. Po zakończeniu II wojny światowej na te tereny przybyli nowi osadnicy m.in. z Kresów Wschodnich, regionów centralnych i południowo-wschodnich Polski, Ukraińcy przesiedleni w ramach akcji „Wisła”, a także zesłańcy powracający z głębi ZSRR czy reemigranci i robotnicy przymusowi z Niemiec. W tym samym czasie miał miejsce proces wysiedlania z tych terenów ludności rodzimej, głównie pochodzenia niemieckiego, która była depozytariuszami miejscowych tradycji ujawniających się w wymiarze etnicznym i narodowym, wyznaniowym,

³⁸ A. Kwaśniewska, A., Niematerialne dziedzictwo kulturowe na terenach postmigracyjnych (na przykładzie Pomorza), Łódzkie Studia Etnograficzne, 2016, 55, s. 46-79

³⁹ A. Paprot, *Niematerialne dziedzictwo kulturowe w regionach o przerwanej ciągłości kulturowej (przykład Żuław i Powiśla)*. [w:] J. Adamowski, K. Smyk (red.), *Niematerialne dziedzictwo kulturowe: źródła – wartości – ochrona*, Lublin – Warszawa 2013, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Narodowy Instytut Dziedzictwa

a także lokalnym czy regionalnym. Ludność napływowa natomiast przywiozła zupełnie inne dziedzictwo niematerialne, funkcjonujące dotychczas w całkiem innych realiach społecznych, kulturowych i środowiskowych. Na skutek migracji zostało ono umiejscowione w zupełnie obcym i niezrozumiałym krajobrazie kulturowym. Dziedzictwo niematerialne na skutek dwustronnego rozbicia grup i wspólnot tradycyjnych: ludności wysiedlanej oraz masowo migrującej na nowe tereny, nabrało na tych terenach unikatowego charakteru⁴⁰.

Współcześnie owo dziedzictwo jest jednym z najważniejszych czynników kształtujących nowe tożsamości mieszkańców i pozwalających na wytworzenie wspólnotowości w neoregionach. Społeczności regionalne podejmują się rekonstrukcji czy odtwarzania tradycji dawnych, charakterystycznych dla tych ziem przed 1945 r., tworzą tradycje nowe – wynalezione po 1945 r. – lub kreują takie, które są pewnego rodzaju kompilacją starych i nowych tradycji (na zasadzie negocjacji kulturowej)⁴¹.

Jednym z wielu przykładów ukazujących unikatowy charakter regionu jest odmiennność tutejszych legend, podań i wierzeń. Mogą one stanowić podstawę do badań nad folklorem obszaru. Za przykłady posłużyć mogą:

- antologia podań, legend i baśni „*W krainie Gryfitów*” będąca zbiorem nawiązującym do słowiańskich korzeni Pomorza Zachodniego, jako terenu geograficznego⁴²,
- zbiór „*Legendy pomorskie*”, wydany po raz pierwszy w języku niemieckim w 1885 roku, zebrany przez autora w trakcie terenowych badań etnograficznych, prezentujący podania ludności niemieckiej⁴³,
- zbiór „*Diabelskie sprawki: podania, legendy i bajki z Pomorza Zachodniego*”⁴⁴ prezentujący bajki zachodniopomorskie wyróżniające się występowaniem postaci obcych fabułom z innych części Polski, do których należą przede wszystkim syreny, dzicy myśliwi oraz masoni,

⁴⁰ Za: A. Paprot-Wielopolska, „*My też chcemy mieć swoje tradycje*”. *Metody badań, definiowanie i praktykowanie niematerialnego dziedzictwa kulturowego na ziemiach zachodnich i północnych*, LUD. Organ Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego [online]. 20 grudzień 2020, T. 104, s. 75–99. [dostęp 21.06.2023]

⁴¹ A. Kwaśniewska, *op. cit.*

⁴² S. Świrko (red.), *W krainie Gryfitów. Podania, legendy i baśnie Pomorza Zachodniego*, 1976

⁴³ O. Knopp, *Legendy pomorskie* (niem. *Volkssagen, Erzählungen, Aberglaube, Gebräuche und Märchen aus dem östlichen Hinterpommern*), 1885, tłum. polskie . D. Kaczor, I. Kowalska

⁴⁴ W. Łysiak, *Diabelskie sprawki. Podania, legendy i bajki z Pomorza Zachodniego*, wyd. "Eco", 1998

- zbiór „*Legendy Pomorskie. Ocalić od zapomnienia*”, w którym znajdziemy legendy związane z gminą Kobylanka zebrane przez mieszkankę gminy, takie jak: *Skąd się wzięła nazwa Miedwie?*, *O Miedwieckiej Siei*, *O Syrenie z Miedwia*, *Srebrna kadzielnica z Kobylanki*, *Jantarowe serduszko z Reptowa*, *Michalka z Bielkowa*, *Zjawy topielców koło Jęczydołu*⁴⁵.

Obecnie w wielu społecznościach lokalnych podejmuje się inicjatywy gromadzenia relacji świadków historii, tj. wspomnień pierwszych osadników dotyczących osiedlania się i adaptacji na Pomorzu Zachodnim. Przykładem tego jest projekt ze wsi Reptowo w gm. Kobylanka, w ramach którego powstała książka *Drogi życia przywiodły nas do Reptowa*⁴⁶.

Na uwagę zasługują liczne inicjatywy społeczne, wspierające i promujące historię lokalną. W 2023 roku miały miejsce obchody 850-lecia wsi Rekowo, podczas których odsłonięto wertykalny zegar słoneczny. Jego tarczę wykonano z kamienia młyńskiego z okolicznego młyna. Podczas uroczystości otwarto wystawę fotogramów autorstwa lokalnych twórców pt. „Czas – ludzie – miejsca”.

Innym przykładem jest działalność grupy nieformalnej z Bielkowa pn. *Przeszłość – Teraźniejszość – Przyszłość*, działającej pod patronatem Stowarzyszenia Ochotniczej Straży Pożarnej w Bielkowie. Grupa działa na rzecz społeczności lokalnej, ubogaca jej życie kulturalne, pomaga w nawiązywaniu kontaktów między pokoleniami, a także realizuje liczne projekty. Jednym z nich jest zrealizowany w latach 2014-2015 projekt pn. „Z Sąsiadowic do Bielkowa – podróż sentymentalna”, który dotyczy rodzin przesiedlonych z Kresów Wschodnich, przybyłych do Bielkowa z Sąsiadowic w 1946 r. W ramach projektu przeprowadzono warsztaty dziennikarskie dla młodzieży, wywiady z repatriantami, na podstawie których powstał film zaprezentowany 19 października 2014 r. w świetlicy w Bielkowie z udziałem uczestników projektu i zaproszonych gości. Projekcji filmu towarzyszyła galeria fotografii, która przedstawiała: niemieckie Belkow, Sąsiadowice, rampę w Gryfinie z 1946 r. i polskie Bielkowo do 1969 r. Kontynuacją projektu „Z Sąsiadowic do Bielkowa – podróż sentymentalna” była inicjatywa pn. „Plac Edukacyjny – Przystanek Bielkowo”. W ramach projektu opracowano tablice informacyjne z fotografiami i informacjami na temat historii Bielkowa i jego

⁴⁵ M. Wiśniewska, *Legendy Pomorskie. Ocalić od zapomnienia*, Szczecin 2003

⁴⁶ L. Janeczek, M. Szynclarewicz, D. Śledziowska, *Drogi życia przywiodły nas do Reptowa*, Reptowo: Zespół Szkół Publicznych w Reptowie, 2009

mieszkańców (niemieckich i polskich). Tablice umiejscowiono na placu przed kościołem w Bielkowie.

W 2015 r. staraniem grupy na Listę Produktów Regionalnych zostały wpisane hołubcie bielkowskie. Są to gołąbki z tartych ziemniaków i kaszy, które były tradycyjną potrawą w Sąsiadowicach, a przepis na ich wykonanie przetrwał wśród przesiedleńców i został rozpowszechniony w Bielkowie. W kolejnym roku grupa zrealizowała projekt kulinarny „Kuchnia łączy pokolenia” podczas którego zaprezentowano liczne potrawy wywodzące się z rodzinnych stron mieszkańców gminy wraz z ich historią⁴⁷.

Na uwagę zasługuje również działające na terenie gminy Centrum Kultury i Rekreacji w Kobylance. Jest to miejsce z tradycją ponad trzydziestoletnią, które skupia pasjonatów różnych dziedzin działalności artystycznej: literatury, muzyki, teatru, tańca, plastyki, rękodzieła artystycznego i turystyki. Z jednej strony kultywuje tradycje regionu, a z drugiej patronuje nowoczesnym formom wyrażania siebie poprzez sztukę. Do zadań CKiR należy w szczególności:

- edukacja kulturalna i wychowanie przez sztukę,
- rozpoznawanie, rozbudzanie i zaspokajanie potrzeb oraz zainteresowań kulturalnych,
- tworzenie warunków dla rozwoju ruchu artystycznego oraz zainteresowania wiedzą i sztuką,
- organizowanie imprez kulturalnych i rozrywkowych,
- propagowanie amatorskiego ruchu artystycznego i kulturalnego oraz zachęcanie do aktywnego współtworzenia i kultywowania wartości kultury,
- kształtowanie wzorca aktywnego uczestnictwa w kulturze, turystyce i sporcie.

Centrum Kultury i Rekreacji w Kobylance jest organizatorem i współorganizatorem cyklicznych koncertów muzyki estradowej, poważnej i ludowej, spektakli, warsztatów malarskich, wystaw, kiermaszy, pokazów sztuki ludowej, pokazów ogrodnich, imprez okolicznościowych, turystyki pieszej, rowerowej i rekreacji. Obecnie w Centrum Kultury i Rekreacji działają: Zespół

⁴⁷ Informacje uzyskane od Pani Iwony Wróbel, członkini nieformalnej grupy Przeszłość – Teraźniejszość – Przyszłość w Bielkowie

Folklorystyczny Kalina, Dziecięcy Zespół Wokalny SMYKI, Szkoła Tańca Keep⁴⁸. Repertuar zespołów folklorystycznych to stare utwory ludowe pochodzące z różnych regionów kraju, współczesne utwory ludowe, a także pieśni obrzędowe, biesiadne oraz własne piosenki tworzone przez członków zespołu. Zespół Kalina występuje na różnych uroczystościach oraz imprezach gminnych, regionalnych, krajowych i zagranicznych.

Na terenie gminy odbywają się cykliczne imprezy kulturalne tj., dożynki gminne, jarmarki świąteczne, Jarmark Wsi Zachodniopomorskiej „Złota Dynia”, czy też „Dni Gminy Kobylanka”.

5.3 Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami definiuje w art. 7 następujące formy ochrony:

1) wpis do rejestru zabytków;

1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;

2) uznanie za pomnik historii;

3) utworzenie parku kulturowego;

4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na terenie Gminy Kobylanka nie odnotowuje się:

- wpisu na Listę Skarbów Dziedzictwa;

- uznania za pomnik historii;

⁴⁸ Za: CKiR <https://kobylanka.pl/ckir/> [dostęp 15.06.2023]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYLANKA NA LATA 2025-2028

- utworzenia parku kulturowego, który może być utworzony na podstawie uchwały Rady Gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków w myśl art. 16, ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami precyzuje zapisy dotyczące rejestru zabytków w art. 9 oraz art. 10. Poniżej przytoczono najważniejsze zapisy odnoszące się do zabytków rejestrowych.

Art. 9 ust. 1: Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy.

Art. 10 ust. 1: Do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku.

W Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Szczecinie prowadzone są trzy rejestry zabytków:

- rejestr zabytków nieruchomych (księga A)
- rejestr zabytków ruchomych (księga B)
- rejestr zabytków archeologicznych (księga C)

Zabytki nieruchome z terenu Gminy Kobylanka wpisane do rejestru zabytków nieruchomych to:

- kościół fil. pw. św. Anny wraz z ogrodzeniem w Bielkowie (nr rej.: A-1507 z 5.07.1958),
- kościół fil. pw. MB Królowej Polski w Kunowie (nr rej.: A-1433 z 21.12.1963)
- cmentarz ewangelicki, ob. nieczynny w Kobylance (nr rej.: A-1726 z 27.06.2019).

W ww. ustawie określono, iż w kompetencji Starostów jest umieszczenie na zabytku wpisanym do rejestru zabytków znaku informującego o tym, iż zabytek ten podlega ochronie.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYLANKA NA LATA 2025-2028

Z przeprowadzonej inwentaryzacji terenowej w 2023 r. wynika, że znak ten nie jest umieszczony na dawnym cmentarzu ewangelickim w Kobylance.

Każdy zabytek rejestrowy powinien być w odpowiedni sposób oznaczony. W tym zakresie regulują to przepisy zawarte w Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków.

Znak ten ma kształt pięciokątnej tarczy skierowanej ostrzem w dół, w górnej części napis: „ZABYTEK CHRONIONY PRAWEM” poniżej błękitna tarcza herbowa złożona z kwadratu i umieszczonego nad nim trójkąta. Błękitna Tarcza (*Blue Shield*) jest kulturowym odpowiednikiem Czerwonego Krzyża. Jest to symbol ochrony określony w Konwencji haskiej z 1954 r. (Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisana w Hadze dnia 14 maja 1954 r.). Zgodnie z zapisami Konwencji, znak Błękitnej Tarczy służy dla oznakowania obiektów kultury, aby zapewnić im ochronę przed atakiem w razie konfliktu zbrojnego. Autorem emblematu jest Polak, profesor Jan Zachwatowicz, w tamtym okresie Generalny Konserwator Zabytków, uczestnik Konferencji międzyrządowej w sprawie ochrony dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podczas której została uchwalona Konwencja haska z 1954 roku⁴⁹.

Wzór znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków

⁴⁹ Polski Komitet Błękitnej Tarczy, <http://www.mkidn.gov.pl/pages/blekitna-tarcza/pl/program-blekitnej-tarczy/znak-blekitnej-tarczy.php> [dostęp 20.11.2023]

5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podstawą do sporządzania gminnego programu opieki nad zabytkami opieki jest gminna ewidencja zabytków.

W art. 22 ww. ustawy określono kto jest odpowiedzialny za prowadzenie gminnej ewidencji zabytków i jakie obiekty powinny się w niej znaleźć. W związku z powyższym, to Wójt Gminy prowadzi Gminną Ewidencję Zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków⁵⁰.

Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Kobylanka została zaktualizowana, nowe karty adresowe opracowane zostały w okresie 2023-2025. GEZ otrzymała pozytywną opinię zachodniopomorskiego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

W ewidencji gminnej ujęto ostatecznie 155 zabytków nieruchomych oraz 165 stanowisk archeologicznych, dla których opracowano karty adresowe. Znajdują się w niej zarówno obiekty wpisane do rejestru zabytków, jak i ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także inne obiekty prezentujące wartość zabytkową. Gmina Kobylanka posiadała do tej pory gminną ewidencję zabytków opracowaną w 2008 r. Z dniem 4 października 2019 r. Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniono

⁵⁰ Utracił moc z dniem 18.05.2023 r. w zakresie, w jakim ogranicza prawo własności nieruchomości przez dopuszczenie ujęcia nieruchomości jako zabytku nieruchomego w gminnej ewidencji zabytków, bez zapewnienia właścicielowi gwarancji ochrony prawnej przez dokonaniem takiego ograniczenia, na podstawie wyroku TK z dnia 11 maja 2023 r. sygn. akt P 12/18 (Dz. U. poz. 951)

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYLANKA NA LATA 2025-2028

rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Tym samym zmieniony został wzór karty adresowej gminnej ewidencji zabytku. Biorąc pod uwagę powyższe oraz czas jaki minął od ostatniej wizji terenowej gminna ewidencja zabytków Gminy Kobylanka została zaktualizowana i dostosowana do obecnych wymogów prawnych. Stanowi ona podstawową wiedzę na temat zachowanego dziedzictwa materialnego gminy i zarazem jest najpełniejszym udokumentowanym katalogiem obiektów zabytkowych występujących w Gminie Kobylanka. Wszystkie zabytki ujęte w GEZ przedstawione zostały w załącznikach do niniejszego opracowania.

Najważniejsze zmiany jakie zaszły od opracowania ostatniej wersji ewidencji:

1. Dla wszystkich zabytków opracowano nowe karty GEZ;
2. Dodano nową kartę adresową dla terenu dawnego obozu Gemeinschaftslager Belkow dla jeńców wojennych i pracowników przymusowych oraz zakładów torpedowych Torpedowaffenplatz Madusse;
2. Dodano nową kartę adresową dla terenu byłych cmentarzy ewangelickich w Niedźwiedziu.

Wojewódzka ewidencja zabytków

Wśród obiektów, które znalazły się w GEZ znajdują się zabytki ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków. Część z nich została wpisana do rejestru zabytków. Poniżej przedstawiono obiekty ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków:

- Bielkowo - kościół (rejestr zabytków nr - A-1507 z 5.07.1958)
- Bielkowo 7 - szkoła cegl.
- Bielkowo 6 - pastorówka
- Gajecki Ług 1 - dom (leśniczówka)
- Kobylanka - kościół
- Kobylanka - ul. ks. Głogowskiego 2 (plebania)

- Kobylanka - ul. Szczecińska 2 - dom
- Kunowo - kościół (rejestr zabytków nr - A-1433 z 21.12.1963)
- Kunowo 18 - dom
- Kunowo 53 - dom
- Morawsko 1 - dom
- Morawsko 1 - stodoła
- Reptowo nr 38 - dom
- Bielkowo - cmentarz
- Cisewo - cmentarz (ob. lapidarium)
- Jęczydół - cmentarz
- Kałęga - cmentarz
- Kobylanka - cmentarz
- Kobylanka - lapidarium (rejestr zabytków nr - A-1726 z 27.06.2019)
- Kunowo - cmentarz przykościelny
- Morzyczyn - cmentarz
- Morzyczyn - lapidarium
- Motaniec - lapidarium
- Rekowo - cmentarz przykościelny
- Reptowo - cmentarz-lapidarium
- Wielichówko - park podworski

5.5 Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Na terenie Gminy Kobylanka nie ma instytucji publicznych i prywatnych o statusie muzeum rejestrowanego.

5.6 Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

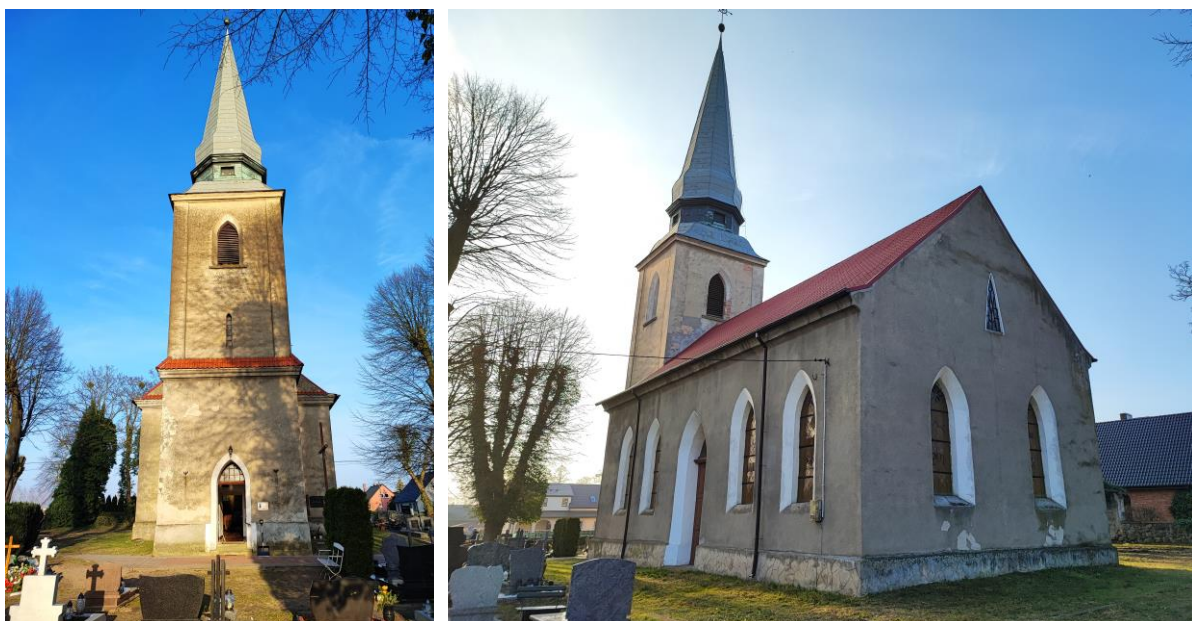
Zabytkami o najwyższym znaczeniu dla gminy są z pewnością obiekty wpisane do rejestru zabytków. Stanowią one pewien wyróżnik na tle innych w regionie, przez co ich identyfikacja nie stanowi większego problemu, szczególnie dla miejscowej społeczności. Zabytki te posiadają wysokie walory artystyczne i historyczne. Ich obecność na stałe wpisała się

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYLANKA NA LATA 2025-2028

w krajobraz gminy, są dla niej charakterystyczne i niepowtarzalne, jednocześnie związane czasem, miejscem i otaczającą przestrzenią. Poza obiektami rejestrowymi ważnym elementem krajobrazu kulturowego, kształtującym tożsamość kulturową lokalnej społeczności są lapidaria sepulkralne. Są one niemymi świadkami historii, ukazującymi unikatowy charakter przemian społecznych na przestrzeni wieków. Na szczególną uwagę zasługują również dobrze zachowane i czytelne układy ruralistyczne miejscowości: Bielkowo, Kobylanka, Kunowo, Niedźwiedź, Rekowo, Reptowo. Warto również wskazać na zachowane do dziś, coraz mniej liczne i zanikające, przykłady architektury wykonanej w technologii szachulca i muru pruskiego.

Poniżej przedstawiono krótką charakterystykę najważniejszych obiektów z terenu gminy.

Kościół fil. pw. św. Anny wraz z ogrodzeniem w Bielkowie (nr rej.: A-1507 z 5.07.1958)

Kościół pw. Św. Anny został wzniesiony w XV w., choć źródła archiwalne wspominają świątynię w Bielkowie już w 1276 r. a w 1295 r. wspominany był wikary Henryk. Poświęcenie obiektu po II wojnie światowej nastąpiło 1 lipca 1945 r. Kościół salowy, orientowany, z dwukondygnacyjową wieżą – przepartą latarnią – po stronie zachodniej. Hełm wieży strzelisty, ośmiopłaciowy, z lekkim cebulastym uwypukleniem w części dolnej. Korpus wieży z uskokiem na wysokości stropu I kondygnacji. Rozglifione otwory okienne i drzwiowy

przesklepione ostrołukowo. Przy kamiennym ogrodzeniu kościoła kamiennie-ceglana – XIX-wieczna – kostnica, przykryta dachem dwuspadowym. Obecny stan zachowania dobry.

Kościół fil. pw. MB Królowej Polski w Kunowie (nr rej.: A-1433 z 21.12.1963)

Kościół filialny pw. Matki Boskiej Królowej Polski pochodzi z XVI w. Jest to salowa świątynia wzniesiona z cegły ceramicznej i kamienia polnego, pokryta – mocno złuszcającym się – tynkiem, przykryta wysokim dachem dwuspadowym. Do zachodniej ściany szczytowej korpusu nawowego dostawiona 4-kondygnacyjowa, kamiennie-ceglana wieża, przykryta strzelistym, ośmiopłaciowym hełmem. Część górna wieży (IV kondygnacja) ma drewnianą konstrukcję szkieletową, od zewnątrz oszalowaną deskami. Wertykalny charakter bryły wieży podkreślony smukłymi, pełnołukowymi blendami i szczelinowatymi otworami doświetlającymi wnętrze. Elewacje długie korpusu nawowego 5-osiowe; po stronie północnej trzy wejścia poprzedzone przedsionkami, przykrytymi dwuspadowymi daszkami. Otwory okienne przesklepione nadprożami w formie łuków koszowych. Wschodni szczyt dachu dekorowany smukłymi blendami. W pobliżu kościoła neogotycka w charakterze kostnica, z cegły ceramicznej; nietynkowana i przykryta spłaszczonym dachem dwuspadowym. Otwory okienne przesklepione ostrołukowo. Przeprucia okienne rozdzielone lizenami. Obecny stan zachowania dobry.

Lapidarium w Kobylance (nr rej.: A-1726 z 27.06.2019)

Teren dawnego cmentarza wiejskiego, założonego najprawdopodobniej w XVIII w., na przełomie XX i XXI w. zamieniony w lapidarium. Ogrodzony murem kamiennym i częściowo metalowymi, dekoracyjnymi płotkami. Obrzeża i teren lapidarium obsadzone kilkudziesięcioletnimi lipami. Zachowane liczne nagrobne krzyże żeliwne z XIX- i XX w, wpisane do rejestru zabytków ruchomych oraz aleja główna i starodrzew. Obecny stan zachowania wymaga prac konserwatorskich.

Lapidarium w Jęczydole

Lapidarium znajduje się na dawnym cmentarzu ewangelickim. Został tam przeniesiony pomnik postawiony w 1935 roku, który upamiętnia mieszkańców wsi poległych na frontach I wojny światowej, do niedawna stał na prywatnej posesji. Obecny stan zachowania dobry.

Lapidarium w Motańcu

Lapidarium założone na przełomie XX i XXI w. na terenie dawnego cmentarza wiejskiego (powstałego najpewniej w końcu XVIII w.). W osi bramy (utworzonej przez masywne ceglane filary, spięte w nadprożu metalowym, dekoracyjnym ażurem z wkomponowanym napisem: Motaniec cmentarz 1777) wybrukowana ścieżka, prowadząca do ryglowej kapliczki. W jej zwieńczeniu przeszklona komora z lampką wieczną; na ścianach płyty z historycznych nagrobków oraz tablica z napisem: „Pamiętaj o moim losie, który będzie też twoim; mnie wczoraj tobie dzisiaj” – Mądrość Syrach 38,22. Wzdłuż ścieżki wkopane w grunt kamienne tablice z historycznych nagrobków. Teren porośnięty starodrzewem lipowym. Obecny stan zachowania dobry.

Lapidarium w Morzyczynie

Lapidarium założone na przełomie XX i XXI w. na terenie dawnego cmentarza, powstałego w 4. ćwierci XIX w. Częściowo czytelny układ kwater. W centralnym punkcie ustawiony – pod wtórnym drewnianym zadaszeniem – kamienny krzyż (być może upamiętniający poległych w czasie I wojny światowej). Na terenie utworzonych jest kilka kamiennych kręgów; w jednym z kamieni umieszczona tablica z napisem: „Gdy gaśnie pamięć ludzka nadal mówią kamienie”. W płycie betonowej umieszczone resztki tablic nagrobnych z XIX i 1. poł. XX w. Teren porośnięty zielenią wysoką (kilkudziesięcioletnie lipy, dęby i świerki). Obecny stan zachowania dobry.

Lapidarium w Reptowie

Cmentarz założony zapewne równocześnie z budową kościoła tj. ok. 1930 r. Na przełomie XX i XXI w. na terenie cmentarza zorganizowano lapidarium. Zachowane nagrobki lub ich fragmenty z lat 30-tych XX w. oraz kilka nagrobków powojennych. Na lekkim wyniesieniu terenu drewniana, otwarta kapliczka o dekoracyjnych ażurowych szczytach (ozdobnie opracowane są również słupy wspierające); w obrębie tej kapliczki umieszczony kamienny krzyż na prostokątnym cokole. Na obrzeżach cmentarza/lapidarium i jego terenie kilkudziesięcioletnie drzewa liściaste. Kompozycja cmentarza/lapidarium ma charakter swobodny. Obecny stan zachowania dobry.

Budynki wykonane w technologii szachulca i muru pruskiego w Bielkowie, Gajęcim Ługu, Kobylance, Kunowie, Morawsku, Reptowie

Szachulec to rodzaj drewnianej ściany szkieletowej w konstrukcji słupowo ryglowej, której wypełnienie stanowi glina wymieszana i zarobiona z sieczką, z trocinami lub wiórami czy też zarzucona na plecionkę z witek z łoży lub łodyg trzciny. W konstrukcji szachulcowej belki drewniane są widoczne i tworzą rodzaj kratownicy z niektórymi belkami ułożonymi po skosie. Mur pruski od szachulca różni się tym, że wypełnienie ściany stanowi w nim cegła zamiast gliny. Gdy dom jest otynkowany, patrząc z zewnątrz, trudno odróżnić, czy to pruski mur czy konstrukcja szachulcowa.

Bielkowo nr 35 a

Gajęcki Ług nr 1

Jęczydół nr 11

Kobylanka ul. Chrobrego 4

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYLANKA NA LATA 2025-2028

Kobylanka ul. Chrobrego 23

Morawsko 1 dom

Morawsko 1 bud. gosp.

Reptowo nr 41

Układy ruralistyczne Bielkowa, Kobylanki, Kunowa, Niedźwiedzia, Rekowa i Reptowa

Bielkowo

Kobylanka

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYLANKA NA LATA 2025-2028

Układ ruralistyczny o metryce średniowiecznej i w pełni czytelnym rozplanowaniu owalnicowym. Nawsie wrzecionowate, zorientowane w osi NNW – SSE. W środkowej części działka kościelna (pełniąca pierwotnie funkcję cmentarza) z XV-wiecznym kościołem. Nieznaczne rozwinięcia układu przestrzennego w kierunkach wschodnim i zachodnim, wzdłuż dróg.

Kunowo

Owalnicowy układ ruralistyczny o metryce średniowiecznej. Pierwotnie założenie przestrzenne w pełni czytelne, z wrzecionowatym nawsiem zorientowanym na osi NE – SW, nieznacznie rozwinięte liniowo w kierunku północno-wschodnim i wschodnim. Układ obejmuje historyczne założenie owalnicowe wraz z liniowym rozwinięciem w kierunku północno-wschodnim, w granicach parcel tworzących

Fragment ulicowo-placowego układu ruralistycznego o metryce średniowiecznej, obejmujący centralną część wsi – trójkątny plac wraz ze strefą zabudowy, przylegających ulic Chrobrego, ks. Głogowskiego, Szczecińskiej i Jeziornej (m. in. z lapidarium i działką przykościelną).

Niedźwiedź

Ulicowo-placowy układ ruralistyczny o metryce XVIII-wiecznej, zorientowany na osi NWW – SEE. Pierwotne rozplanowanie czytelne, nieznacznie rozwinięte w kierunkach zachodnim, północno-zachodnim i południowo-zachodnim. Układ ruralistyczny od zagród nr 24 i 27 – na zachodzie po zagrodę nr 3 na wschodzie. Granice północna i południowa wytyczone

założenie. Obszar zawiera się w granicach od zagrody nr 27 na południu po zagrodę nr 1 na północy i zawiera m. in. parcelę przykościelną i zespół dworsko-folwarczny

Rekowo

Okolnicowy układ ruralistyczny o metryce średniowiecznej. Cechy rozplanowania przestrzennego w pełni czytelne. Duże nasycenie wartościową zabudową o walorach kulturowych. Granice przebiegają zgodnie z zewnętrznymi granicami parcel, wchodzących w skład wsi.

wzdłuż granic posesji wchodzących w skład wsi Niedźwiedź.

Reptowo

Fragment historycznego ulicowego założenia ruralistycznego, zorientowanego na osi W – E, wtórnie nieznacznie rozbudowanego w kierunku północnym. Granice zachodnia i północna oparte na przebiegu dróg wiejskich; pozostałe na granicach w/w parcel.

6. OCENA STANU I OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT

Analiza stanu i ochrony dziedzictwa kulturowego Gminy Kobylanka wykonana została przy pomocy formuły SWOT. Analiza zawiera rozpoznanie mocnych stron (*strengths*) i słabych stron (*weaknesses*) oraz aktualnych i potencjalnych szans (*opportunities*) i zagrożeń (*threats*).

Wykonano ją w oparciu o:

- analizy i oceny zawarte w przedstawionych powyżej dokumentach strategicznych, poddając je krytycznej ocenie i aktualizacji,

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYLANKA NA LATA 2025-2028

- oględziny zabytków i obszarów zabytkowych,
- konsultacje z pracownikami Urzędu Gminy Kobylanka oraz rozmowy z mieszkańcami.

Zestawienie wniosków wynikających z analizy SWOT diagnozuje obecną sytuację dotyczącą stanu dziedzictwa kulturowego oraz jego ochrony. Jednocześnie stanowi podstawę do formułowania priorytetów, kierunków działań i zadań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem gminy.

l.p.	MOCNE STRONY (<i>Strengths</i>)
1.	Wyjątkowa wartość dziedzictwa niematerialnego - bogactwo wątków historycznych, ideowych i tradycji
2.	Zachowane historyczne cechy kilku układów ruralistycznych wraz z zespołami zabudowy mieszkalnej, gospodarczej oraz obiektami sakralnymi i użyteczności publicznej
3.	Bogaty i różnorodny zasób zabytków charakterystycznych dla regionu
4.	Korzystne skomunikowanie gminy – bliska odległość do Stargardu i Szczecina
5.	Wysokie walory krajobrazowe i turystyczne gminy związane z jeziorem Miedwie
6.	Samorząd gminy świadomym zarządcą zabytkowego zasobu - sprawowanie opieki i ochrony nad zasobami dziedzictwa kulturowego
7.	Ochrona zabytków i obszarów w ramach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego
8.	Uwzględnianie ochrony i zarządzania dziedzictwem w dokumentach strategicznych i programowych
9.	Dobre rozpoznanie i udokumentowanie zasobu oraz wartości dziedzictwa kulturowego
10.	Działalność instytucji funkcjonujących w obszarze kultury oraz zachowania i promocji dziedzictwa kulturowego, m.in.: Centrum Kultury i Rekreacji w Kobylance, Projekt „Strefa Miedwie”, Gminna Biblioteka Publiczna
11.	Budowanie marki Gminy Kobylanka jako gminy kultury w oparciu o cykliczne wydarzenia kulturalne promujące dziedzictwo kulturowe, np. dożynki gminne, jarmarki świąteczne, Jarmark Wsi Zachodniopomorskiej Złota Dynia, Biesiada Reptowska
12.	Wartościowe wydawnictwa dotyczące historii i dziedzictwa kulturowego gminy, opracowane przez lokalnych twórców

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYLANKA NA LATA 2025-2028

l.p.	SŁABE STRONY (<i>Weaknesses</i>)
1.	Niskie zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków spowodowane brakiem powiązania mieszkańców z tradycjami małej ojczyzny i dużą liczbą ludności napływowej
2.	Niska świadomość społeczna o prawnych zobowiązaniach właścicieli do należytego utrzymania obiektów zabytkowych
3.	Zaniedbania w zakresie stanu obiektów zabytkowych stanowiących własność prywatną
4.	Ryzyko niszczenia stanowisk archeologicznych przez działalność rolniczą i inwestycyjną
5.	Niewystarczające środki finansowe w budżecie gminy na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego
6.	Niewystarczające wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego w aspekcie promocji i rozwoju
7.	Niewystarczająca popularyzacja wiedzy o wartości chronionych ośrodków wiejskich oraz idei ochrony zabytków
8.	Brak uchwalonego przez gminę planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych
l.p.	SZANSE (<i>Opportunities</i>)
1.	Wykorzystanie walorów przyrodniczych i zasobów kulturowych dla rozwoju turystyki
2.	Wzrastająca liczba właściwie przeprowadzanych prac remontowo-budowlanych przez prywatnych właścicieli obiektów zabytkowych
3.	Zatrzymanie degradacji substancji zabytkowej i poprawa estetyki miejscowości
4.	Potencjał dla rozwoju produktów regionalnych
5.	Możliwość wsparcia finansowego z różnych źródeł, w tym środków Unii Europejskiej
6.	Współpraca z prywatnymi właścicielami oraz organizacjami społecznymi, towarzystwami, fundacjami w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków
7.	Zwiększenie technologicznych możliwości prezentowania i promowania oferty kulturalnej gminy
8.	Wdrożenie przez samorząd gminy systemowego monitoringu – stanu zabytków, zagrożeń oraz działań w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami
9.	Wzrost świadomości roli i znaczenia dziedzictwa kulturowego wśród społeczności lokalnej dzięki wprowadzaniu odpowiednich działań promocyjnych i edukacyjnych
10.	Tworzenie nowych miejsc pracy w sferach związanych z dziedzictwem kulturowym, m.in. rozwój turystyki kulturowej

l.p.	ZAGROŻENIA (<i>Threats</i>)
1.	Brak zdefiniowanych w Strategii Rozwoju Gminy celów strategicznych i operacyjnych dla działań mających na celu ochronę zabytków i opiekę nad zasobami dziedzictwa kulturowego
2.	Brak długofalowego programu finansowania prac obejmujących konserwację i restaurację zabytków
3.	Bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych
4.	Niechęć właścicieli budynków do uznawania ich obiektów za zabytkowe oraz poczucie ograniczenia ich praw własności
5.	Estetyczna dewaloryzacja obiektów zabytkowych spowodowana niekontrolowanym wprowadzaniem elementów obcych – np. nieprzemyślanej, agresywnej kolorystyki, współczesnych materiałów, technik i technologii, agresywnych nośników reklamowych
6.	Brak skutecznej egzekucji prawa w przypadku działań powodujących utratę charakteru i wartości zabytkowych obiektów
7.	Trudny dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania opieki nad zabytkami spowodowany dużą konkurencją w przypadku ubiegania się o uzyskanie środków
8.	Jednowymiarowe postrzeganie zasobów dziedzictwa kulturowego: wyłącznie poprzez pryzmat ich gospodarczego wykorzystania lub przeciwnie - jedynie jako zasobu historycznego

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

7.1. Priorytety programu opieki

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Kobylanka na lata 2024-2027 jest dokumentem strategicznym wytyczającym kierunki i zasady polityki ochrony dziedzictwa kulturowego. Dokument jest powiązany z omówionymi we wstępie dokumentami strategicznymi szczebla międzynarodowego, krajowego, wojewódzkiego, powiatowego i gminnego. Program formułuje cele, priorytety, kierunki działań i zadania, określone po przeprowadzonej uprzednio analizie zasobu dziedzictwa kulturowego, jego stanu oraz zagrożeń. Analizie poddano również dotychczasowe działania gminy w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Określone w GPONZ priorytety, kierunki działań i zadania ogólnie wynikają z kilku zasadniczych kwestii:

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYLANKA NA LATA 2025-2028

- ustawowo określonych celów, jakim służyć powinny Programy Opieki Nad Zabytkami (*Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, art. 87, ust.2);
- z wyznaczonych kierunków polityki krajowej oraz regionalnej (przyjętej przez samorząd województwa);
- dokumentów uchwalonych przez Radę Gminy Kobylanka;
- wniosków wynikających z analizy SWOT dotyczących stanu i ochrony dziedzictwa kulturowego;
- wniosków z przeprowadzonej waloryzacji zasobu dziedzictwa kulturowego;
- analiz i ocen zasobu dziedzictwa kulturowego gminy i jego stanu zachowania (dokonanych w trakcie wizji terenowych w marcu 2023 r.).

Ostateczny wybór konkretnych zadań w czteroletniej perspektywie realizacji programu jest również wynikiem konsultacji przeprowadzonych z pracownikami Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie, w celu wskazania takich zadań, które spełniając ustawowe wymagania, będą równocześnie realne do wykonania przez gminę. Wskazane zadania nie stanowią zamkniętego zbioru. W czteroletnim okresie realizacji GPOnZ mogą one podlegać pewnej weryfikacji i modyfikacji, uwzględniającej aktualną sytuację lub pojawiające się nowe możliwości, uwarunkowania, problemy lub zagrożenia.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Kobylanka na lata 2024-2027 odnosi się do wszystkich celów sformułowanych dla gminnych programów opieki w art. 87.2 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz.U. 2022 poz. 840 z późn. zm.). tj.

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
 - zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
 - wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
 - podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
-

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYŁANKA NA LATA 2025-2028

- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Założenia programowe znacznie wykraczają poza opiekę nad zabytkami w rozumieniu przepisów *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* i obejmują prowadzenie polityki w dziedzinie ochrony przestrzeni kulturowej gminy i dziedzictwa kulturowego - materialnego i niematerialnego. W dokumencie wyznaczono cele, priorytety i kierunki działań, które powinny być podejmowane i realizowane przez różne podmioty: służby ochrony zabytków (samorządowe i państwowe), władze gminy i podległe mu jednostki, samorząd wojewódzki, właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych, muzea, instytucje kultury, środowiska naukowe, organizacje pozarządowe itp., przy czym zakłada się, że na władzach gminy - poza wykonaniem zadań, za które są bezpośrednio odpowiedzialne spoczywać też będzie rola koordynatora zaplanowanych działań, jak również prowadzenie monitoringu realizacji GPOnZ. Samorząd gminy pełnić też powinien funkcję inspirującą i wspierającą. Celem działań władz gminy i podległych jej jednostek jest prowadzenie spójnej polityki w zakresie ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego, współpraca w tym zakresie z państwową służbą konserwatorską, samorządem wojewódzkim, środowiskami naukowymi, jak również z szerokim gronem interesariuszy. Ważną rolą samorządu jest dążenie do wprowadzenia systemowych rozwiązań problemów odnoszących się do szeroko pojmowanego dziedzictwa.

W programie przyjmuje się trzy priorytety:

- **Priorytet I: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego**

Kształtowanie krajobrazu kulturowego to świadome działanie polegające na zachowaniu, przekształcaniu, dodawaniu albo eliminowaniu obiektów lub układów przestrzennych zgodnie z obowiązującymi zasadami ochrony zabytków i przyrody. Ochrona krajobrazu kulturowego jest funkcją działań wielopremiotowych – architektury krajobrazu, planowania przestrzennego, urbanistyki, metod rewaloryzacji zespołów wiejskich i konserwacji obiektów architektonicznych. Podstawę do realizacji działań ochronnych jest prowadzenie

ewidencjonowania zasobów, badań oraz dokumentacji obiektów i terenów zabytkowych. Ponadto dla realizacji tego celu konieczna jest współpraca służb konserwatorskich, samorządów, lokalnych właścicieli i zarządców obiektów zabytkowych. Ważne jest jednak, aby to, co zachowało się z minionych wieków, znalazło godne miejsce w kształtowanej obecnie rzeczywistości.

- **Priorytet II: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy**

Jednym z głównych problemów gminy jest niewykorzystany potencjał historyczny. Wskazane w programie działania są skierowane na ochronę dziedzictwa zarówno materialnego jak i niematerialnego, jego rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Celem priorytetu jest ocalenie dziedzictwa kulturowego Gminy Kobylanka, przywrócenie świetności oraz zaadaptowanie wskazanych miejsc na nowe funkcję gospodarcze pobudzające lokalną gospodarkę.

- **Priorytet III: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej**

Dziedzictwo kulturowe Gminy Kobylanka to nie tylko zabytki i szczególny krajobraz kulturowy i przyrodniczy, ale także dziedzictwo tożsamości, określone cechy właściwe społeczności lokalnej, szczególny kod kulturowy i jego przejawy zachowane w pamięci, w obyczajowości i obecne w kulturze współczesnej. Dziedzictwo kulturowe jest źródłem tożsamości, świadomości, kapitału intelektualnego i kreatywnego w wymiarze osobowym i wspólnotowym. Gminny program opieki nad zabytkami, m.in. poprzez działania edukacyjne ma budzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, roli i znaczenia lokalnych wartości i korzeni. Wspólna dbałość o zachowanie wartości kulturowych wzmocni poczucie tożsamości i świadomość wspólnoty kulturowej.

7.2. Kierunki działań i zadania programu opieki

PRIORYTET I Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego
Kierunek działań 1: Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego
Zadania: 1.1 Przestrzeganie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i planie ogólnym 1.2 Walka z samowolami budowlanymi 1.3 Wdrażanie zapisów programów rewitalizacji, studiów widokowo-krajobrazowych, studiów historyczno-urbanistycznych, katalogów typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego w realizacji zagospodarowania przestrzennego gminy (w tym w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i planie ogólnym). 1.4 Regularne uzupełnianie i uaktualnianie Gminnej Ewidencji Zabytków o uzyskane dane i dokumentację fotograficzną 1.5 Włączenie do ewidencji w ramach aktualizacji: terenu dawnego obozu Gemeinschaftslager Belkow dla jeńców wojennych i pracowników przymusowych oraz zakładów torpedowych Torpedowaffenplatz Madusse oraz terenu byłych cmentarzy ewangelickich w Niedźwiedziu. 1.6 Regularna weryfikacja stanowisk archeologicznych uwzględnionych w Gminnej Ewidencji Zabytków.
Kierunek działań 2: Ochrona układów ruralistycznych na obszarach wiejskich
Zadania: 2.1 Poprawa ładu przestrzennego wsi oraz zapobieganie rozpraszaniu osadnictwa poprzez: – ochronę historycznie ukształtowanego układu dróg, historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych oraz relacji przestrzennych pomiędzy zespołami zabytkowej zabudowy, – wypełnianie zabudową wolnych działek budowlanych w obszarach centrów wsi oraz historycznych siedlisk w zgodzie z historyczną kompozycją danego układu i gabarytami oraz formą architektoniczną tworzącej go zabudowy – wyznaczanie w planach miejscowych nowych terenów pod zabudowę na zasadzie kontynuacji historycznych siedlisk
Kierunek działań 3: Działania organizacyjne związane z ochroną krajobrazu kulturowego

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYLANKA NA LATA 2025-2028

Zadania:

- 3.1 Prowadzenie monitoringu możliwości pozyskiwania zewnętrznych środków finansowych, w tym również z różnych programów i inicjatyw europejskich, przeznaczonych na działania związane z ochroną krajobrazu kulturowego.
- 3.2 Korelowanie zapisów Gminnej Ewidencji Zabytków I Programu Opieki nad Zabytkami z zapisami w obowiązującym miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i planie ogólnym.

PRIORYTET II

Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy

Kierunek działań 1: Rozszerzenie zasobów prawnych form ochrony zabytków Gminy Kobylanka

Zadania:

- 1.1 Kontynuacja sporządzania i uchwalania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, opracowanie planu ogólnego
- 1.2 Dążenie do objęcia ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków nieruchomości obiektów zwaloryzowanych jako pretendowane do objęcia taką formą ochrony.
- 1.3 Prowadzenie gminnej ewidencji zabytków: bieżąca weryfikacja i aktualizacja, umieszczenie na stronie internetowej gminy spisu obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków.
- 1.4 Przyjęcie, w formie uchwały Rady Gminy programu opieki nad zabytkami oraz okresowe monitorowanie jego realizacji.
- 1.5 Przyjęcie, w formie uchwały Rady Gminy, zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń – zgodnie z możliwościami jakie daje tzw. ustawa krajobrazowa.

Kierunek działań 2: Wzmocnienie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego

Zadania:

- 2.1 Wspieranie działań dążących do pełnego rozpoznania zjawisk dziedzictwa niematerialnego.
- 2.2 Współdziałanie z organizacjami pozarządowymi w kultywowaniu lokalnych tradycji, obrzędów i obyczajów świątecznych.
- 2.3 Wzmacnianie związku mieszkańców z niematerialnym wymiarem dziedzictwa gminy poprzez działania dokumentacyjne, edukacyjne i promocyjne.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYLANKA NA LATA 2025-2028

2.4 Promocja rzemiosł, tradycji lokalnych, produktów regionalnych oraz ginących zawodów, m.in. w ramach założeń programowych wydarzeń kulturalnych.

2.5 Inicjowanie konkursów i działań związanych z postrzeganiem i przekazywaniem tradycji i lokalnego dziedzictwa niematerialnego wśród dzieci i młodzieży szkolnej, w tym zaangażowanie gminnych instytucji kultury.

Kierunek działań 3: Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania oraz świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

Zadania:

3.1 Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy w ramach opracowanego planu remontów (w miarę możliwości finansowych): przebudowa świetlicy w Kunowie, renowacja lapidarium sepulkralnego w Kobylance

3.2 Prowadzenie monitoringu stanu zachowania obiektów zabytkowych i zmian w tym zakresie (pozytywnych i negatywnych).

3.3 Interwencja władz gminy przy rażących naruszeniach prawa budowlanego, przy obiektach wpisanych do rejestru oraz ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków (zwłaszcza jeśli chodzi o rozbudowy i przebudowy zmieniające bryłę budynków) we współpracy z wojewódzkim Konserwatorem Zabytków i PINB.

3.4 Opracowanie długofalowego, uwzględniającego kompleksowość działań planu remontów obiektów zabytkowych znajdujących się w zasobach komunalnych

3.5 Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy.

3.6 Dofinansowanie prac rewaloryzacyjnych przy obiektach niebędących własnością gminy w postaci stosownej uchwały dotyczącej dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy zabytkach ruchomych i nieruchomych.

Kierunek działań 4: Działania organizacyjne związane z ochroną zabytków i dziedzictwa kulturowego

Zadania:

4.1 Prowadzenie monitoringu możliwości pozyskiwania zewnętrznych środków finansowych, w tym również z różnych programów i inicjatyw europejskich, przeznaczonych na działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego.

4.2 Korelowanie zapisów Gminnej Ewidencji Zabytków i Programu Opieki nad Zabytkami z zapisami w obowiązującym miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

4.3 Wspieranie rozwoju muzeów regionalnych, skansenów, izb pamięci itp.

Priorytet III Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej
Kierunek działań 1: Rozpoznanie, badanie i dokumentowanie dziedzictwa kulturowego oraz upowszechnianie wyników badań
Zadania: 1.1 Wykonywanie prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, badania historyczno-architektoniczne, katalogi typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego) w miarę możliwości finansowych. 1.2 Wspieranie działań na rzecz zachowania archeologicznej substancji zabytkowej, w tym do prowadzenia badań naukowych. 1.3 Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków w opracowywanej Strategii Rozwoju na lata 2023-2032 1.4 Opracowanie Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych oraz jego coroczna aktualizacja.
Kierunek działań 2: Podjęcie działań mających na celu podniesienie atrakcyjności krajobrazu kulturowego gminy na potrzeby edukacyjne, społeczne i turystyczne
Zadania: 2.1 Współpraca oraz wspieranie działań instytucji oraz organizacji turystycznych w zakresie propagowania walorów gminy oraz rozwinięcia informacji turystycznej w miejscach najliczniej uczęszczanych przez turystów. Ścisła współpraca z Centrum Kultury i Rekreacji w Kobylance. 2.2 Opracowanie szlaków turystycznych (np. pieszych, rowerowych, konnych, samochodowych, wodnych) wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego. 2.3 Utworzenie i modernizacja elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej.
Kierunek działań 3: Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym gminy
Zadania: 3.1 Zapoznanie mieszkańców z zagadnieniami dotyczącymi gminnej ewidencji zabytków oraz przybliżenie skutków prawnych z tym związanych. 3.2 Wydawanie folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy.

3.3 Nagłaśnianie, promowanie i informowanie lokalnej społeczności, o ważnych odkryciach konserwatorskich i archeologicznych, w celu budowania tożsamości historycznej oraz kreowania właściwych zachowań wobec dziedzictwa kulturowego.   3.4 Wspieranie edukacji młodzieży szkolnej poprzez organizowanie dla niej: konkursów szkolnych popularyzujących historię gminy oraz jej zabytki, wystaw, wycieczek itp.   3.5 Wspieranie rozwoju regionalnych izb pamięci.   3.6 Organizowanie i uczestnictwo w szkoleniach lub spotkaniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego i udział w nich   3.7 Popularyzacja dobrych realizacji konserwatorskich i budowlanych przy zabytkach, popularyzacja dobrych praktyk projektowych przy zabytkach, a także zagospodarowaniu obszarów oraz terenów cennych kulturowo, przyrodniczo i krajobrazowo

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

GPOnZ realizowany będzie poprzez wykonanie wskazanych zadań na rzecz osiągnięcia przyjętych kierunków działań. Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje. Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno - prawnych, społecznych oraz finansów publicznych.

Zakłada się, że zadania określone w niniejszym GPOnZ będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- **instrumenty prawne**, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych:
 - wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy;
 - decyzje administracyjne z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków;
 - ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.; (t.j. Dz.U. 2022 poz. 840);
 - ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 r.;
 - ustawa Prawo budowlane z dnia 7 lipca 1994 r.;
 - ustawa Prawo ochrony środowiska z dnia 27 kwietnia 2001 r.;
 - ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r.;

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYLANKA NA LATA 2025-2028

- ustawa o gospodarce nieruchomościami z dnia 21 sierpnia 1997 r.;
 - ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej z dnia 25 października 1991 r.;
- ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu.

- **instrumenty finansowe:**

- finansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy;
- udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków;
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje;
- współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publicznego -prywatnego” (PPP);

- **instrumenty społeczne:**

- prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego Gminy Kobylanka;
- edukacja kulturowa;
- pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego;
- informacja na temat znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy;
- współdziałanie z organizacjami społecznymi.

- **instrumenty koordynacji:**

- realizacja projektów i programów gminy, dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego gminy (np. strategia rozwoju gminy, plany rozwoju lokalnego, programy rozwoju infrastruktury gminy, programy ochrony środowiska przyrodniczego, programy prac konserwatorskich, studia i analizy, koncepcje, plany rewitalizacji);
- współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków;

- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego.

- **instrumenty kontrolne:**

- aktualizacja i weryfikacja Gminnej Ewidencji Zabytków;
- sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji GPOnZ oraz aktualizacja GPOnZ związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania;
- monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego;
- prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji GPOnZ.

9. ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

W celu badania stopnia realizacji zadań gminnego programu zalecany jest monitoring realizacji programu, umożliwiający bieżącą i długofalową ocenę realizacji celów i zadań. Obowiązek oceny wdrażania gminnego programu opieki nad zabytkami nakłada na jednostki samorządu terytorialnego ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wójt Gminy raz na 2 lata powinien sporządzić sprawozdanie z realizacji programu i przedstawić je radzie gminy. W sprawozdaniu należy ocenić poziom realizacji GPOnZ, który uwzględnił będzie stopień wykonania zaplanowanych zadań oraz efektywność ich wykonania.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania środków finansowych na potrzeby realizacji zadań Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami. Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

- środki z funduszy europejskich, dystrybuowane na poziomie krajowym,
- środki z funduszy europejskich – Fundusze Europejskie dla Pomorza Zachodniego, dystrybuowane na poziomie województwa,
- środki z europejskich programów specjalnych, współpracy transgranicznej itd.,

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYŁANKA NA LATA 2025-2028

- środki finansowe z budżetu państwa, przyznawane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- środki finansowe przyznawane w ramach Rządowego Programu Odbudowy Zabytków,
- środki wojewódzkie (dotacje podmiotowe dla instytucji, których organizatorem jest samorząd województwa; dotacje dla innych jednostek samorządu terytorialnego; dotacje, granty, nagrody dla innych podmiotów).

Ponadto finansowanie zadań służących realizacji *Programu* może odbywać się z wykorzystaniem:

- dochodów własnych instytucji kultury,
- środków własnych jednostek samorządu terytorialnego,
- środków prywatnych (np.: osób fizycznych, fundacji, stowarzyszeń).

10.1. Fundusze europejskie

10.1.1. Fundusze Europejskie dla Pomorza Zachodniego

Regionalny Program FEPZ⁵¹ posiada wielopoziomą specyfikę wynikającą z priorytetów, potrzeb i uwarunkowań, jak również harmonogram naboru wniosków, uzależniony od założonych celów ubranych w odpowiednie wskaźniki. Szukając współfinansowania dla projektu, należy pamiętać o ww. elementach, a także o odmiennej strukturze dokumentów, w których narzucone przez Komisję Europejską cele tematyczne zostały pogrupowane w osie priorytetowe, a te z kolei w działania i poddziałania, na które ogłaszane są nabory.

Wsparcie ochrony zabytków w FEPZ możliwe jest poprzez oś priorytetową V. *Fundusze Europejskie na rzecz przyjaznego mieszkankom i mieszkańcom Pomorza Zachodniego*, w ramach celu szczegółowego RSO4.6. *Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych (EFRR)*.

Interwencja w ramach celu szczegółowego jest ukierunkowana na wykorzystanie znaczenia kultury dla celów spójności społecznej i dobrostanu poprzez promowanie uczestnictwa w kulturze oraz ochrony dziedzictwa kulturowego, jak również wspieranie zatrudnienia

⁵¹ Serwis Zachodniopomorskiego Regionalnego Programu Operacyjnego; <https://rpo.wzp.pl/> [dostęp 25.05.2023]

i pobudzanie wzrostu gospodarczego w sektorze kultury i sektorze kreatywnym poprzez propagowanie sztuki i kultury w edukacji, promowanie odpowiednich umiejętności oraz zachęcanie do innowacji w dziedzinie kultury.

W celu zwiększenia udziału w kulturze mieszkank i mieszkańców województwa planowane jest wsparcie dla kluczowych instytucji kultury.

Inwestycje będą nakierowane na budowę (tylko w uzasadnionych przypadkach), rozbudowę i modernizację obiektów instytucji kultury przyczyniających się do włączenia społecznego, gdzie priorytetowo będą traktowane projekty realizujące założenia Nowego Europejskiego Bauhausu.

10.1.2. Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko

Program Infrastruktura i Środowisko⁵² wspiera przede wszystkim projekty transportowe i ochronę środowiska, ale są w nim również środki przeznaczone na kulturę w ramach Priorytetu VIII *Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury*. Wspierają one inwestycje w ochronę i rozwój dziedzictwa kulturowego oraz zasobów kultury, np. instytucji kultury, szkół artystycznych.

10.1.3. Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej⁵³ jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej NFOŚiGW tworzy system funduszy ekologicznych.

W ramach realizacji poszczególnych działań były już ogłaszane konkursy dotyczące między innymi wsparcia dla efektywności energetycznej w budynkach użyteczności publicznej oraz ochrony przyrody i edukacji ekologicznej, w tym dotyczące obiektów i zespołów zabytkowych. Wśród ogłaszanych konkursów znalazły się takie, które były skierowane do właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych, poza tym znalazły się wśród nich konkursy obejmujące rewaloryzację cennych, zabytkowych założeń parkowych. Z uwagi na bardzo dużą

⁵² Serwis Programu Infrastruktura i Środowisko; <https://www.pois.gov.pl/> [dostęp 15.05.2023]

⁵³ Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej; <https://www.gov.pl/web/nfosigw> [dostęp 25.05.2023]

liczbę programów i działań w ramach NFOŚiGW niemożliwe jest omówienie ich w ramach niniejszego opracowania, jednakże zaleca się brać je pod uwagę przy poszukiwaniu dofinansowania na projekty infrastrukturalne.

10.1.4. Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego – Fundusze Norweskie

Najważniejszy z punktu widzenia ochrony dziedzictwa kulturowego jest nabór do *Programu Kultura*⁵⁴:

Powstał on na podstawie dotychczasowych doświadczeń we wdrażaniu funduszy norweskich i EOG w sektorze kultury w Polsce. Głównym celem *Programu* jest rozwój współpracy kulturalnej, przedsiębiorczości w sektorze kultury i zarządzania dziedzictwem kulturowym. Realizowane w ramach Programu działania prowadzić będą do osiągnięcia następujących efektów:

- poprawy w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym,
- poprawy dostępu do sztuki i kultury,
- rozpowszechnienia koncepcji rozwoju widowni (ang. *audience development*),
- wzrostu wiedzy na temat żydowskiego dziedzictwa kulturowego,
- poprawy współpracy między instytucjami/organizacjami z Polski oraz Norwegii, Islandii i Liechtensteinu.

10.1.5. Kreatywna Europa

Kreatywna Europa⁵⁵ to program Unii Europejskiej oferujący finansowe wsparcie dla sektorów kultury, audiowizualnego i kreatywnych. W ramach edycji 2021-2027 program dofinansowuje realizację projektów w obszarze kultury i sztuki. Głównymi celami programu Kreatywna Europa są promocja europejskiej różnorodności kulturowej i dziedzictwa, budowanie kompetencji profesjonalistów, rozwój publiczności europejskich dzieł m. in. poprzez

⁵⁴ Program Kultura III edycja funduszy EOG; <https://eogkultura.mkidn.gov.pl/pages/pl/o-programie/program-kultura.php> [dostęp 26.05.2023]

⁵⁵ Program Kreatywna Europa 2021-2027; <https://kreatywna-europa.eu/o-programie/informacje/> [dostęp 28.05.2023]

zwiększanie dostępu do kultury i utworów audiowizualnych. Program jest wdrażany poprzez trzy komponenty: MEDIA, KULTURA oraz MIĘDZYSEKTOROWY.

10.2. Budżet Państwa

10.2.1. Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego ogłasza corocznie programy, w ramach których są finansowane zadania z zakresu kultury. Z zakresu dziedzictwa kulturowego można wyróżnić programy⁵⁶:

- *Ochrona zabytków;*
- *Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą;*
- *Ochrona zabytków archeologicznych;*
- *Wspieranie działań muzealnych;*
- *Kultura ludowa i tradycyjna;*
- *Edukacja kulturalna;*
- *Groby i cmentarze wojenne w kraju;*
- *Infrastruktura domów kultury;*
- *Infrastruktura kultury;*
- *Kultura cyfrowa;*
- *Kultura Dostępna;*
- *Wspieranie działań muzealnych;*
- *Promesa dla kultury.*

10.2.2. Dotacje Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Dotacje przyznawane przez Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, udzielane ze środków finansowych Wojewody Zachodniopomorskiego, dotyczą prac przy zabytkach wpisanych do rejestru, w dwóch trybach:

- wnioski na prace planowane do wykonania w danym roku. Należy je składać do dnia 30 listopada roku poprzedzającego planowane przeprowadzenie prac. Liczba i wartość udzielanych dotacji w danym roku zależy od liczby zgłoszonych wniosków i wartości środków

⁵⁶ Programy Ministra 2023; <https://www.gov.pl/web/kultura/programy-2023> [dostęp 25.05.2023]

finansowych przyznanych na ten cel. Zazwyczaj kwota dotacji nie przekracza 50 % wartości wnioskowanych prac.

- wnioski o refundację poniesionych nakładów mogą dotyczyć wydatków poniesionych w ciągu trzech lat poprzedzających złożenie wniosku. Można je składać po zakończeniu wszystkich prac wymienionych w zezwoleniu WKZ, w terminie do 30 czerwca każdego roku⁵⁷.

10.2.3. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych – Fundusz Kościelny

Dotacje z Funduszu Kościelnego⁵⁸ udzielane są na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej, w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo bądź orzecznictwo. Dotacje udzielane są na remonty i prace konserwatorskie zabytkowych obiektów sakralnych (w szczególności: remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, wodnej, kanalizacyjnej, odgromowej). W szczególnie uzasadnionych przypadkach może nastąpić finansowanie z Funduszu Kościelnego remontu ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: instrumenty muzyczne, dzwony) oraz stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: ołtarze, polichromie, freski, posadzki). Z Funduszu Kościelnego nie finansuje się co do zasady prac dotyczących otoczenia obiektu (takich jak np.: chodniki, ogrodzenia, trawniki).

Fundusz ten, stosownie do zasady równouprawnienia kościołów i innych związków wyznaniowych wyrażonej w art. 25 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., działa na rzecz kościołów i innych związków wyznaniowych, posiadających uregulowany status prawny w Rzeczypospolitej Polskiej.

⁵⁷ Zasady dotacji. Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Szczecinie <https://wkz.szczecin.pl/dotacje/zasady-dotacji> [dostęp 12.06.2023]

⁵⁸ Fundusz Kościelny; <https://www.gov.pl/web/mswia/fundusz-koscielny> [dostęp 18.06.2023]

10.2.4. Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

Dotacje z PFRON⁵⁹ udzielane są na likwidację barier architektonicznych, w tym w obiektach zabytkowych oraz na organizację spotkań, imprez, ulgi w muzeach itp. Podmiotami uprawnionymi do otrzymywania środków są właściciele obiektu wymagającego likwidacji barier.

10.2.5 *Polski Ład dla Kultury* - Rządowy Program Odbudowy Zabytków (BGK)

Rządowy Program Odbudowy Zabytków jest to Program, który ma na celu wsparcie samorządów w poprawieniu stanu, odbudowie i remontach obiektów zabytkowych przyczyniając się tym samym do poprawy ich stanu i uchronienia przed degradacją i niszczeniem.

Program dopuszcza finansowanie obiektów posiadających wpis do ewidencji lub rejestru zabytków i będących w posiadaniu jednostki samorządu terytorialnego lub jednostki organizacyjnej podległej jednostce samorządu terytorialnego.

Program kierowany jest bezpośrednio do jednostek samorządu terytorialnego, a za ich pośrednictwem również do innych podmiotów zobowiązanych do opieki nad zabytkami. Dofinansowanie będzie przyznawane na realizację zadań inwestycyjnych związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami. Może być przeznaczone na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego albo na udzielenie dotacji samorządowej na takie prace. Dofinansowanie z Programu może wynieść maksymalnie 98% wartości inwestycji, a minimalny wkład własny to 2%⁶⁰.

⁵⁹ Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych - Dostępna przestrzeń; <https://www.pfron.org.pl/osoby-niepelnosprawne/dostepnosc-przestrzeni/> [dostęp 28.06.2023]

⁶⁰ Rządowy Program odbudowy Zabytków <https://www.gov.pl/web/premier/rzadowy-program-odbudowy-zabytkow> [dostęp 24.06.2023]

10.3. Dotacje z budżetu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego

Samorząd realizuje zadania z zakresu ochrony zabytków wynikające z *ustawy o samorządzie województwa* oraz *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*. Wspiera działania właścicieli i posiadaczy zabytków, przyznając dotacje celowe na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, położonym na obszarze województwa zachodniopomorskiego⁶¹.

10.4. Inne fundacje i fundusze na rzecz dziedzictwa kulturowego

Uzupełnieniem dofinansowania z programów europejskich mogą być dotacje udzielane przez fundacje, ambasady, różnego rodzaju fundusze, np.:

- Fundacja Współpracy Polsko - Niemieckiej;
- Fundusz Wyszehradzki;
- Fundacja Batorego;
- Fundacja Konrada Adenauera;
- Polsko - Amerykańska Fundacja Wolności

Organizacje te pozwalają na prowadzenie różnych projektów społecznych, które przyczyniają się do aktywizacji lokalnych społeczności oraz projektów o charakterze edukacyjnym dla dzieci i młodzieży.

Dla realizacji zamierzeń kulturowych można rozpatrzyć skorzystanie ze wsparcia sponsorów prywatnych czy instytucji finansowych takich jak banki i towarzystwa ubezpieczeniowe, gdyż wiele z nich prowadzi fundacje wspierające kulturę.

Ważnym aspektem przy realizacji tego typu projektów jest współpraca z lokalną grupą aktywistów, organizacją pozarządową lub Lokalną Grupą Działania. Dodatkowo należy zwrócić uwagę na właściwe opisanie metod komunikacji ze społecznością lokalną i efektów projektu,

⁶¹ Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego. Zabytki 2023;
<https://kultura.wzp.pl/index.php/mecenat/konkursy/ochrona-zabytkow> [dostęp 10.06.2023]

na który otrzymano dotację. W większości fundacji możliwe jest pozyskanie dotacji na tzw. projekty miękkie, przyczyniające się do integrowania i aktywizacji społeczności lokalnych.

11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW

Zgodnie z art. 81 *Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* oraz zgodnie z *ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym* finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym.

Dofinansowanie na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku (niestanowiącym własności gminy) wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała podjęta przez radę gminy.

Rada Gminy Kobylanka 22 października 2020 r. podjęła Uchwałę Nr XXIV/159/20 w sprawie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach, sposobu ich rozliczania i kontroli wykonania zleconych zadań⁶².

⁶²Uchwała nr XXIV/159/20 z dnia 22 października 2020 r. Rady Gminy Kobylanka w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków; <https://bip.kobylanka.pl/rada/uchwaly/2020/70/444> [dostęp 25.06.2023]

12. ZAŁĄCZNIKI

12.1. Lista zabytków nieruchomych znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Kobylanka

NR GEZ	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	ZMIANA FUNKCJI OBIEKTU/ ZESPÓŁ	CZAS POWSTANIA
001	Bielkowo	Bielkowo	układ ruralistyczny		średniowiecze
002	Bielkowo	Bielkowo	kościół filialny pw. św. Anny	w zespole kościelnym	XV w., przebudowany w XIX w.
003	Bielkowo	Bielkowo	ogrodzenie z dwoma bramkami	w zespole kościelnym	XV w. bramki, XVIII w. ogrodzenie
004	Bielkowo	Bielkowo	cmentarz przykościelny ewangelicki	ob. rzymskokatolicki w zespole kościelnym	XV w.
005	Bielkowo	Bielkowo 1	dom mieszkalny		pocz. XX w.
006	Bielkowo	Bielkowo 1	budynek inwentarski		4. ćwierć XIX w.
007	Bielkowo	Bielkowo 4	dom mieszkalny		początek XX w.
008	Bielkowo	Bielkowo 5	szkoła	ob. dom mieszkalny	pocz. XX w.
009	Bielkowo	Bielkowo 6	pastorówka	ob. dom mieszkalny	1901 r.
010	Bielkowo	Bielkowo 13	dom mieszkalny		XIX/XX w.
011	Bielkowo	Bielkowo 14	budynek inwentarski	ob. w części sklep	pocz. XX w.
012	Bielkowo	Bielkowo 20	budynek gospodarczy		koniec XIX w.
013	Bielkowo	Bielkowo 22	budynek mieszkalno - inwentarski		koniec XIX w.
014	Bielkowo	Bielkowo 23a	dom mieszkalny		początek XX w.
015	Bielkowo	Bielkowo 24	budynek inwertarski	ob. mieszkalno-inwentarski	koniec XIX w.
016	Bielkowo	Bielkowo 25	dom mieszkalny		XIX/XX w.
017	Bielkowo	Bielkowo 26	dom mieszkalny		XIX/XX w.
018	Bielkowo	Bielkowo 28	dom mieszkalny		XIX/XX w.
019	Bielkowo	Bielkowo 29	budynek mieszkalno-gospodarczy		XIX/XX w.
020	Bielkowo	Bielkowo 33a	budynek inwentarski	ob. dom mieszkalny	koniec XIX w.
021	Bielkowo	Bielkowo 34	dom mieszkalny		początek XX w.
022	Bielkowo	Bielkowo 35a	budynek gospodarczy		poł. XIX w./ przeb. I. 30-te XX w.
023	Bielkowo	Bielkowo 39	dom mieszkalny		pocz. XX w.
024	Bielkowo	Bielkowo 41	dom mieszkalny		pocz. XX w.
025	Bielkowo	Bielkowo 42	dom mieszkalny		pocz. XX w.
026	Cisewo	Cisewo	cmentarz ewangelicki	ob. lapidarium	XX w.; XXI w.
027	Cisewo	Cisewo 8	dom mieszkalny		1. ćwierć XX w.
028	Cisewo	Cisewo	trafostacja		1. ćwierć XX w.
029	Jęczydół	Jęczydół	cmentarz ewangelicki	ob. lapidarium Park Pamięci	koniec XIX w.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYLANKA NA LATA 2025-2028

030	Jęczydół	Jęczydół 6	budynek gospodarczy		pocz. XX w.
031	Jęczydół	Jęczydół 10	budynek gospodarczy		pocz. XX w.
032	Jęczydół	Jęczydół 11	dom mieszkalny		XIX/XX w.
033	Jęczydół	Jęczydół 14	budynek mieszkalny		pocz. XX w.
034	Kobylanka	Kobylanka	układ ruralistyczny	(fragment)	średniowiecze
035	Kobylanka	ul. Św. Jana Bosko 1	kościół parafialny pw. św. Antoniego Padewskiego i bł. Stefana Wyszyńskiego	w zespole kościelnym	1936 r.
036	Kobylanka	ul. Św. Jana Bosko 1	cmentarz przykościelny ewangelicki	w zespole kościelnym	1 poł. XX w.
037	Kobylanka	Kobylanka	cmentarz komunalny		1950 r.
038	Kobylanka	Kobylanka	cmentarz ewangelicki	ob. lapidarium	poł. XIX w.
039	Kobylanka	Kobylanka	aleja lipowa		XV w.
040	Kobylanka	Ul. Chrobrego	lipa pokoju „Wieniec Zgody”		1460 r.
041	Kobylanka	Ul. Chrobrego 2	dom mieszkalny		koniec XIX w.
042	Kobylanka	Ul. Chrobrego 4, 4a	dom mieszkalny		3. ćwierć XIX w.
043	Kobylanka	Ul. Chrobrego 6	dom mieszkalny		koniec XIX w.
044	Kobylanka	Ul. Chrobrego 7	dom mieszkalny		pocz. XX w.
045	Kobylanka	Ul. Chrobrego 18	dom mieszkalny		pocz. XX w.
046	Kobylanka	Ul. Chrobrego 20	dom mieszkalny		XIX/XX w.
047	Kobylanka	Ul. Chrobrego 21	dom mieszkalny		lata 20-te XX w.
048	Kobylanka	Ul. Chrobrego 23	dom mieszkalny		ok. poł. XIX w.
049	Kobylanka	Ul. Chrobrego 28	dom mieszkalny		lata 10-20-te XX w.
050	Kobylanka	Ul. Chrobrego 30	dom mieszkalny		lata 20-te XX w.
051	Kobylanka	Ul. Chrobrego 33	dom mieszkalny		lata 10-20-te XX w.
052	Kobylanka	Ul. Głogowskiego 1	dom mieszkalny		pocz. XX w.
053	Kobylanka	Ul. Głogowskiego 2	pastórkowa	ob. plebania	XIX/XX w.
054	Kobylanka	Ul. Jeziorna 2	zagroda		1. ćwierć XX w.
055	Kobylanka	Ul. Jeziorna 3	dom mieszkalny		lata 20-te XX w.
056	Kobylanka	Ul. Jeziorna 5	dom mieszkalny		lata 10-20-te XX w.
057	Kobylanka	Ul. Szczecińska 3	dom mieszkalny		lata 20-te XX w.
058	Kobylanka	Ul. Szczecińska 6	dom mieszkalny		XIX/XX w.
059	Kobylanka	Ul. Szczecińska 12	dom mieszkalny		pocz. XX w.
060	Kobylanka	Ul. Szczecińska 18	dom mieszkalny		lata 20-te XX w.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYLANKA NA LATA 2025-2028

061	Kobylanka	Ul. Szczecińska 19	dom mieszkalny		lata 20-te XX w.
062	Kobylanka	Ul. Szkolna 3	zagroda		lata 20-te XX w.
063	Kobylanka	Ul. Szkolna 4	dom mieszkalny	ob. urząd pocztowy	1931 r.
064	Kobylanka	Ul. Szkolna 6	dom mieszkalny		lata 20-te XX w.
065	Kobylanka	Ul. Szkolna	trafostacja		lata 20-30-te XX w.
066	Kunowo	Kunowo	układ ruralistyczny		średniowiecze
067	Kunowo	Kunowo	kościół filialny pw. MB Królowej Polski	w zespole kościelnym	XV w., przeb. pocz. XVII w.
068	Kunowo	Kunowo	cmentarz przykościelny ewangelicki	ob. rzymskokatolicki w zespole kościelnym	pocz. XVI w.
069	Kunowo	Kunowo	szpaler lipowy		pocz. XX w.
070	Kunowo	Kunowo 3	dom mieszkalny		początek XX w.
071	Kunowo	Kunowo 4	dom mieszkalny		XIX/XX w.
072	Kunowo	Kunowo 10	dom mieszkalny		lata 20-te XX w.
073	Kunowo	Kunowo 11	dom mieszkalny	ob. budynek mieszkalno – usługowy (sklep)	1904 r.
074	Kunowo	Kunowo 16a	dom mieszkalny,	ob. świetlica wiejska	lata 10-20 XX w.
075	Kunowo	Kunowo 22	dom mieszkalny		lata 10-20-te XX w.
076	Kunowo	Kunowo 23	dom mieszkalny		pocz. XX w.
077	Kunowo	Kunowo 25	dom mieszkalny		pocz. XX w.
078	Kunowo	Kunowo 31	dom mieszkalny		lata 10-te XX w.
079	Kunowo	Kunowo 34	dom mieszkalny		lata 10-te XX w.
080	Kunowo	Kunowo 45	szkoła,	ob. SP im. Jana Brzechwy	pocz. XX w.
081	Kunowo	Kunowo 47	dom mieszkalny		XIX/XX w.
082	Kunowo	Kunowo 48	dom mieszkalny		XIX/XX w.
083	Kunowo	Kunowo 52	dom mieszkalny		4. ćwierć XIX w.
084	Kunowo	Kunowo 53	dwór,	ob. dom mieszkalny	koniec XIX w.
085	Kunowo	Kunowo 53	obora	ob. budynek gospodarczy	koniec XIX w.
086	Kunowo	Kunowo 53	stajnia	ob. budynek gospodarczy	koniec XIX w.
087	Kunowo	Kunowo 54	dom mieszkalny		początek XX w.
088	Miedwiecko	Ul. Brzozowa 3	stacja kolejowa,	ob. dom mieszkalny	1. ćwierć XX w.
089	Morzyczyn	Morzyczyn	cmentarz ewangelicki	ob. lapidarium Park Pamięci	połowa XIX w.
090	Morzyczyn	Ul. Bogurodzicy 1	dom mieszkalny		lata 10-20-te XX w.
091	Motaniec	Motaniec	cmentarz ewangelicki	ob. lapidarium	koniec XVIII w.
092	Motaniec	Motaniec 5	dom mieszkalny		1. ćwierć XX w.
093	Motaniec	Motaniec 7	dom mieszkalny		XIX/XX w.
094	Motaniec	Motaniec 16	szkoła,	ob. dom mieszkalny	1910 r.
095	Motaniec	Motaniec 18	dom mieszkalny		pocz. XX w.
096	Motaniec	Motaniec	trafostacja		lata 20-30-te XX w.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYLANKA NA LATA 2025-2028

097	Motaniec (Kałęga)	Motaniec	cmentarz ewangelicki		XIX w.
098	Niedźwiedź	Niedźwiedź	układ ruralistyczny		XVIII w.
099	Niedźwiedź	Niedźwiedź	cmentarz ewangelicki		koniec XIX w.
100	Niedźwiedź	Niedźwiedź	cmentarz ewangelicki		początek XIX w.
101	Niedźwiedź	Niedźwiedź	cmentarz ewangelicki przyszpitalny		ok. 1915 r.
102	Niedźwiedź	Niedźwiedź	aleja klonowo-lipowa		pocz. XX w.
103	Niedźwiedź	Niedźwiedź 7	dom mieszkalny		pocz. XX w.
104	Niedźwiedź	Niedźwiedź 10	zajazd	ob. dom mieszkalny	lata 10-20-te XX w.
105	Niedźwiedź	Niedźwiedź 13	dom mieszkalny		początek XX w.
106	Niedźwiedź	Niedźwiedź 14	dom mieszkalny		początek XX w.
107	Niedźwiedź	Niedźwiedź 16	dom mieszkalny		przełom XIX/XX w.
108	Niedźwiedź	Niedźwiedź 18	dom mieszkalny	ob. dom mieszkalny i kościół filialny pw. MB Częstochowskiej	początek XX w.
109	Niedźwiedź	Ul. Łowiecka 1	dom mieszkalny		początek XX w.
110	Niedźwiedź	Niedźwiedź 20	zagroda		przełom XIX/XX w.
111	Niedźwiedź	Niedźwiedź 21	dom mieszkalny		początek XX w.
112	Niedźwiedź	Niedźwiedź 22	dom mieszkalny		lata 10-20-te XX w.
113	Niedźwiedź	Ul. Myśliwska 2	dom mieszkalny		lata 10-te XX w.
114	Niedźwiedź	Ul. Myśliwska 3	zagroda		lata 10-te XX w.
115	Niedźwiedź	Niedźwiedź	trafostacja		lata 20-30-te XX w.
116	Niedźwiedź (Morawsko)	Morawsko 1	leśniczówka	ob. dom mieszkalny	koniec XIX w.
117	Niedźwiedź (Morawsko)	Morawsko 1	stodoła		koniec XIX w.
118	Niedźwiedź (Gajęcki Ług)	Gajęcki Ług 1	leśniczówka	ob. dom mieszkalny	2. połowa XIX w.
119	Rekowo	Rekowo	układ ruralistyczny		średniowiecze
120	Rekowo	Rekowo	cmentarz przykościelny ewangelicki,		XVI w.
121	Rekowo	Rekowo 6	zagroda		początek XX w.
122	Rekowo	Rekowo 7, 7a	dom mieszkalny		początek XX w.
123	Rekowo	Rekowo 9	dom mieszkalny		lata 10-20-te XX w.
124	Rekowo	Rekowo 10	dom mieszkalny		przełom XIX/XX w.
125	Rekowo	Rekowo 11	zagroda		1907 r.
126	Rekowo	Rekowo 12	zagroda		początek XX w.
127	Reptowo	Reptowo	układ ruralistyczny (fragment)		XVIII w.
128	Reptowo	Reptowo 41a	kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP		1929 r.
129	Reptowo	Reptowo	cmentarz ewangelicki	ob. lapidarium	2 połowa XIX w.
130	Reptowo	Reptowo	aleja jesionowa		początek XX w.
131	Reptowo	Reptowo 21	zagroda		1 ćw. XX w.
132	Reptowo	Reptowo 23	dom mieszkalny		lata 20-30-te XX w.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYLANKA NA LATA 2025-2028

133	Reptowo	Reptowo 28	dom mieszkalny		lata 20-30-te XX w.
134	Reptowo	Reptowo 35	dom mieszkalny		lata 20-30-te XX w.
135	Reptowo	Reptowo 36	dom mieszkalny		początek XX w.
136	Reptowo	Reptowo 38	dom mieszkalny		połowa XIX w.
137	Reptowo	Reptowo 39a	szkoła,	ob. dom mieszkalny	lata 20-te XX w.
138	Reptowo	Reptowo 40, 40c	dom mieszkalny		przełom XIX/XX w.
139	Reptowo	Reptowo 41	dom mieszkalny		koniec XIX w.
140	Reptowo	Reptowo 43	zagroda		lata 10-20-te XX w.
141	Reptowo	Reptowo 48	dom mieszkalny		początek XX w.
142	Reptowo	Reptowo 72	dom mieszkalny		lata 20-te XX w.
143	Reptowo	Reptowo 75	dom mieszkalny		lata 20-te XX w.
144	Reptowo	Reptowo 76	dom mieszkalny		lata 20-te XX w.
145	Reptowo	Reptowo 87	dom dróżnika		początek XX w.
146	Reptowo	Reptowo 89	dom mieszkalny		lata 20-te XX w.
147	Reptowo	Reptowo 95	dom mieszkalny		lata 20-te XX w.
148	Reptowo	Reptowo 96	dom mieszkalny		lata 10-te XX w.
149	Wielichówko	Wielichówko 7	ogród ozdobny	ob. park podworski	koniec XVIII w. – ogród ozdobny, przełom XIX/XX w. park
150	Wielichówko	Wielichówko	aleja dębowa		początek XX w.
151	Wielichówko	Wielichówko	aleja kasztanowców		początek XX w.
152	Wielichówko	Wielichówko	szpaler kasztanowców		początek XX w.
153	Wielichówko	Wielichówko 5	czworak	ob. dom mieszkalny	ok. 1900 roku
154	Wielichówko	Wielichówko	trafostacja		lata 20-te XX w.
155	Bielkowo	Bielkowo	teren dawnego obozu Gemeinschaftlager Belkow oraz zakładów torpedowych		1941 r.

12.2. Lista stanowisk archeologicznych znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Kobylanka

NR GEZA	OBSZAR AZP /MIEJSCOWOŚĆ	OBRĘB	NR STAN. W MIEJSC.	NR STAN. NA OBSZARZE	CZAS POWSTANIA
001	AZP 32-08 - Bielkowo	BIELKOWO	1	1	średniowiecze, XIII-XV wiek
002	AZP 33-08 - Bielkowo	BIELKOWO	2	1	epoka brązu
003	AZP 32-08 - Bielkowo	BIELKOWO	4	2	średniowiecze
004	AZP 32-08 - Bielkowo	BIELKOWO	5	3	średniowiecze/nowożytność
005	AZP 32-08 - Bielkowo	BIELKOWO	6	4	średniowiecze/nowożytność
006	AZP 32-08 - Bielkowo	BIELKOWO	7	5	średniowiecze/nowożytność
007	AZP 32-08 - Bielkowo	BIELKOWO	8	6	wczesne średniowiecze /średniowiecze/nowożytność
008	AZP 32-08 - Bielkowo	BIELKOWO	9	7	starożytność/średniowiecze /nowożytność
009	AZP 32-08 - Bielkowo	BIELKOWO	10	8	nowożytność
010	AZP 32-08 - Bielkowo	BIELKOWO	11	9	średniowiecze/nowożytność
011	AZP 32-08 - Bielkowo	MOTANIEC	12	10	nowożytność
012	AZP 32-08 - Bielkowo	BIELKOWO	13	11	nowożytność
013	AZP 32-08 - Bielkowo	BIELKOWO	14	12	starożytność (neolit)/ nowożytność
014	AZP 32-08 - Bielkowo	KOBYLANKA	15	13	średniowiecze/nowożytność
015	AZP 32-08 - Bielkowo	KOBYLANKA	16	14	średniowiecze/nowożytność
016	AZP 32-08 - Bielkowo	BIELKOWO	17	15	nowożytność
017	AZP 32-08 - Bielkowo	BIELKOWO	18	16	nowożytność
018	AZP 32-08 - Bielkowo	BIELKOWO	19	17	nowożytność
019	AZP 32-08 - Bielkowo	BIELKOWO	20	18	nowożytność
020	AZP 32-08 - Bielkowo	BIELKOWO	21	19	średniowiecze/nowożytność
021	AZP 32-08 - Bielkowo	BIELKOWO	22	20	średniowiecze/nowożytność
022	AZP 32-08 - Bielkowo	BIELKOWO	23	21	nowożytność
023	AZP 32-08 - Bielkowo	BIELKOWO	24	22	średniowiecze/nowożytność
024	AZP 32-08 - Bielkowo	BIELKOWO	25	23	średniowiecze/nowożytność

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYLANKA NA LATA 2025-2028

025	AZP 32-08 - Bielkowo	BIELKOWO	26	24	nowożytność
026	AZP 32-08 - Bielkowo	BIELKOWO	27	25	nowożytność
027	AZP 32-08 - Bielkowo	BIELKOWO	28	26	średniowiecze/nowożytność
028	AZP 32-08 - Bielkowo	BIELKOWO	29	27	średniowiecze/nowożytność
029	AZP 32-08 - Bielkowo	BIELKOWO	30	28	nowożytność
030	AZP 32-08 - Bielkowo	BIELKOWO	31	29	średniowiecze/nowożytność
031	AZP 32-08 - Bielkowo	BIELKOWO	32	30	nowożytność
032	AZP 32-08 - Bielkowo	BIELKOWO	33	31	nowożytność
033	AZP 33-08 - Bielkowo	BIELKOWO	34	3	starożytność/średniowiecze /nowożytność
034	AZP 33-08 - Bielkowo	BIELKOWO	35	4	nowożytność
035	AZP 33-08 - Bielkowo	BIELKOWO	36	5	średniowiecze/nowożytność
036	AZP 33-08 - Bielkowo	BIELKOWO	37	6	średniowiecze/nowożytność
037	AZP 33-08 - Bielkowo	BIELKOWO	42	11	starożytność/średniowiecze /nowożytność
038	AZP 33-08 - Bielkowo	BIELKOWO	43	12	starożytność/nowożytność
039	AZP 33-08 - Bielkowo	BIELKOWO	44	13	nowożytność
040	AZP 33-08 - Bielkowo	BIELKOWO	45	14	starożytność/nowożytność
041	AZP 33-08 - Bielkowo	BIELKOWO	46	15	nowożytność
042	AZP 33-08 - Bielkowo	BIELKOWO	56	25	starożytność
043	AZP 32-07 - Jezierzyce	NIEDŹWIEDŹ	19	2	mezolit
044	AZP 32-08 - Jezierzyce (Podlesie)	NIEDŹWIEDŹ	1	1	mezolit/neolit
045	AZP 32-08 - Jęczdół	JĘCZYDÓŁ	32	1	starożytność
046	AZP 32-09 - Jęczdół	JĘCZYDÓŁ	3	2	epoka kamienia/nowożytność
047	AZP 32-09 - Jęczdół	JĘCZYDÓŁ	4	3	nowożytność
048	AZP 32-09 - Jęczdół	MORZYCZYN	7	1	epoka kamienia/starożytność /nowożytność
049	AZP 32-08 - Jęczdół	MORZYCZYN	2	33	starożytność/nowożytność
050	AZP 32-09 - Jęczdół	MORZYCZYN	5	4	nowożytność
051	AZP 32-09 - Jęczdół	MORZYCZYN	5	6	epoka kamienia/nowożytność
052	AZP 32-08 - Kobylanka	KOBYLANKA	1	34	starożytność

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYLANKA NA LATA 2025-2028

053	AZP 32-08 - Kobylanka	KOBYLANKA	2	35	starożytność
054	AZP 32-08 - Kobylanka	KOBYLANKA	3	36	średniowiecze/nowożytność
055	AZP 32-08 - Kobylanka	KOBYLANKA	4	37	średniowiecze/nowożytność
056	AZP 32-08 - Kobylanka	KOBYLANKA	5	38	średniowiecze/nowożytność
057	AZP 32-08 - Kobylanka	KOBYLANKA	6	39	średniowiecze/nowożytność
058	AZP 32-08 - Kobylanka	MOTANIEC	7	40	średniowiecze/nowożytność
059	AZP 32-08 - Kobylanka	KOBYLANKA	8	41	średniowiecze/nowożytność
060	AZP 32-08 - Kobylanka	MOTANIEC	9	42	neolit/średniowiecze/nowożytność
061	AZP 32-08 - Kobylanka	MOTANIEC	10	43	kultura łużycka (?)/średniowiecze/nowożytność
062	AZP 32-08 - Kobylanka	KOBYLANKA	11	44	średniowiecze/nowożytność
063	AZP 32-08 - Kobylanka	KOBYLANKA	12	45	średniowiecze/nowożytność
064	AZP 32-08 - Kobylanka	KOBYLANKA	13	46	nowożytność
065	AZP 32-08 - Kobylanka	MOTANIEC	14	47	nowożytność
066	AZP 32-08 - Kobylanka	KOBYLANKA	15	48	średniowiecze/nowożytność
067	AZP 32-08 - Kobylanka	KOBYLANKA	16	49	średniowiecze/nowożytność
068	AZP 32-08 - Kobylanka	KOBYLANKA	17	50	starożytność/nowożytność
069	AZP 32-08 - Kobylanka	KOBYLANKA	18	51	średniowiecze/nowożytność
070	AZP 32-08 - Kobylanka	KOBYLANKA	19	52	średniowiecze/nowożytność
071	AZP 32-08 - Kobylanka	KOBYLANKA	20	53	średniowiecze/nowożytność
072	AZP 32-08 - Kobylanka	KOBYLANKA	21	54	średniowiecze/nowożytność
073	AZP 32-08 - Kobylanka	KOBYLANKA	22	55	średniowiecze/nowożytność
074	AZP 32-08 - Kobylanka	KOBYLANKA	23	56	średniowiecze/nowożytność
075	AZP 32-08 - Kobylanka	KOBYLANKA	24	57	starożytność/średniowiecze/nowożytność
076	AZP 32-08 - Kobylanka	KOBYLANKA	25	58	nowożytność
077	AZP 32-08 - Kobylanka	KOBYLANKA	26	59	nowożytność
078	AZP 32-08 - Kobylanka	KOBYLANKA	27	60	średniowiecze/nowożytność
079	AZP 32-08 - Kobylanka	KOBYLANKA	28	61	nowożytność
080	AZP 32-08 - Kobylanka	REPTOWO	29	62	średniowiecze/nowożytność

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYLANKA NA LATA 2025-2028

081	AZP 32-08 - Kobylanka	REPTOWO	30	63	średniowiecze/nowożytność
082	AZP 32-08 - Kobylanka	REPTOWO	31	64	nowożytność
083	AZP 32-09 - Kunowo	KUNOWO	1	129	neolit
084	AZP 32-09 - Kunowo	ZIELENIEWO	3	121	nieokreślona
085	AZP 32-09 - Kunowo	KUNOWO	4	151	neolit/epoka brązu/średniowiecze
086	AZP 32-09 - Kunowo	KUNOWO	5	152	kultura jastorfska
087	AZP 32-09 - Kunowo	KUNOWO	6	160	wczesne średniowiecze X-XII w.
088	AZP 32-09 - Kunowo	KUNOWO	7	124	neolit
089	AZP 32-09 - Kunowo	KUNOWO	8	122	neolit
090	AZP 32-09 - Kunowo	KUNOWO	9	123	mezolit/starożytność/nowożytność
091	AZP 32-09 - Kunowo	KUNOWO	10	125	mezolit/epoka brązu/nowożytność
092	AZP 32-09 - Kunowo	KUNOWO	11	126	starożytność/nowożytność
093	AZP 32-09 - Kunowo	KUNOWO	12	127	starożytność/ średniowiecze/nowożytność
094	AZP 32-09 - Kunowo	KUNOWO	13	128	okres wpływów rzymskich/średniowiecze/nowożytność
095	AZP 32-09 - Kunowo	KUNOWO	14	130	starożytność/nowożytność
096	AZP 32-09 - Kunowo	KUNOWO	15	131	średniowiecze
097	AZP 32-09 - Kunowo	KUNOWO	16	132	starożytność/średniowiecze/nowożytność
098	AZP 32-09 - Kunowo	KUNOWO	17	133	nowożytność
099	AZP 32-09 - Kunowo	KUNOWO	18	134	nowożytność
100	AZP 32-09 - Kunowo	KUNOWO	19	135	epoka kamienia/starożytność/średniowiecze/nowożytność
101	AZP 32-09 - Kunowo	KUNOWO	20	136	starożytność/nowożytność
102	AZP 32-09 - Kunowo	KUNOWO	21	137	starożytność/średniowiecze
103	AZP 32-09 - Kunowo	KUNOWO	22	138	średniowiecze/nowożytność
104	AZP 32-09 - Kunowo	KUNOWO	23	139	starożytność/nowożytność
105	AZP 32-09 - Kunowo	KUNOWO	24	140	nowożytność
106	AZP 32-09 - Kunowo	KUNOWO	25	141	średniowiecze
107	AZP 32-09 - Kunowo	KUNOWO	26	142	średniowiecze/nowożytność
108	AZP 32-09 - Kunowo	KUNOWO	27	143	epoka kamienia/średniowiecze/nowożytność

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYLANKA NA LATA 2025-2028

109	AZP 32-09 - Kunowo	KUNOWO	28	144	starożytność
110	AZP 32-09 - Kunowo	KUNOWO	35	153	średniowiecze/nowożytność
111	AZP 32-09 - Kunowo	KUNOWO	36	154	nowożytność
112	AZP 32-09 - Kunowo	KUNOWO	53	65	wczesne średniowiecze/nowożytność
113	AZP 32-09 - Kunowo	KUNOWO	54	66	starożytność/średniowiecze
114	AZP 32-09 - Morzyczyn	MORZYCZYN	4	11	epoka kamienia/nowożytność
115	AZP 32-09 - Morzyczyn	MORZYCZYN	2	12	neolit
116	AZP 32-09 - Morzyczyn	MORZYCZYN	5	13	mezolit/neolit/starożytność/nowożytność
117	AZP 32-09 - Morzyczyn	MORZYCZYN	6	14	epoka kamienia/nowożytność
118	AZP 32-09 - Morzyczyn	MORZYCZYN	7	15	starożytność
119	AZP 32-09 - Morzyczyn	MORZYCZYN	8	16	epoka kamienia
120	AZP 32-09 - Morzyczyn	MORZYCZYN	3	17	mezolit/neolit
121	AZP 32-09 - Morzyczyn	MORZYCZYN	9	18	nowożytność
122	AZP 32-09 - Morzyczyn	MORZYCZYN (Miedwiecko)	1	19	mezolit/neolit
123	AZP 32-09 - Morzyczyn	MORZYCZYN	10	20	epoka kamienia/starożytność/nowożytność
124	AZP 32-09 - Morzyczyn	MORZYCZYN	11	21	epoka kamienia
125	AZP 32-09 - Morzyczyn	MORZYCZYN	12	22	epoka kamienia/nowożytność
126	AZP 32-09 - Morzyczyn	MORZYCZYN	13	23	nowożytność
127	AZP 32-08 - Motaniec	MOTANIEC	1	70	średniowiecze/nowożytność
128	AZP 31-08 - Niedźwiedź	NIEDŹWIEDŹ	1	1	starożytność
129	AZP 31-08 - Niedźwiedź	NIEDŹWIEDŹ	2	2	starożytność
130	AZP 31-08 - Niedźwiedź	NIEDŹWIEDŹ	3	3	nowożytność
131	AZP 31-08 - Niedźwiedź	NIEDŹWIEDŹ	4	4	nowożytność
132	AZP 31-08 - Niedźwiedź	NIEDŹWIEDŹ	5	5	starożytność
133	AZP 32-08 - Niedźwiedź	NIEDŹWIEDŹ	1	71	nowożytność
134	AZP 31-08 - Obszar leśny	WIELICHÓWKO	1	13	epoka kamienia
135	AZP 31-08 - Obszar leśny	WIELICHÓWKO	2	19	epoka kamienia
136	AZP 31-08 - Obszar leśny	WIELICHÓWKO	3	20	epoka kamienia

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYLANKA NA LATA 2025-2028

137	AZP 31-08 - Obszar leśny	NIEDŹWIEDŹ (Gajęcki Ług)	4	21	epoka kamienia
138	AZP 32-08 - Rekowo	REKOWO	2	73	mezolit/neolit/wczesne średniowiecze
139	AZP 32-08 - Rekowo	REKOWO	3	74	mezolit/neolit
140	AZP 32-08 - Rekowo	REKOWO	4	75	neolit/kultura łużycka/wczesne średniowiecze/średniowiecze/ nowożytność
141	AZP 32-08 - Rekowo	REKOWO	5	76	neolit/starożytność/średniowiecze/ nowożytność
142	AZP 32-08 - Rekowo	REKOWO	6	77	neolit/średniowiecze/nowożytność
143	AZP 32-08 - Rekowo	REKOWO	7	78	średniowiecze/nowożytność
144	AZP 32-08 - Rekowo	REKOWO	8	79	starożytność/średniowiecze/ nowożytność
145	AZP 32-08 - Rekowo	REKOWO	9	80	starożytność/wczesne średniowiecze/średniowiecze/ nowożytność
146	AZP 32-08 - Rekowo	REKOWO	10	81	starożytność/średniowiecze/ nowożytność
147	AZP 32-08 - Rekowo	REKOWO	11	82	starożytność/średniowiecze/ nowożytność
148	AZP 32-08 - Rekowo	REKOWO	12	83	starożytność/nowożytność
149	AZP 32-08 - Rekowo	REKOWO	13	84	średniowiecze/nowożytność
150	AZP 32-08 - Rekowo	REKOWO	14	101	nieokreślona
151	AZP 31-08 - Reptowo	REPTOWO	3	6	średniowiecze/nowożytność
152	AZP 31-08 - Reptowo	REPTOWO	4	7	nowożytność
153	AZP 31-08 - Reptowo	REPTOWO	5	8	średniowiecze/nowożytność
154	AZP 31-08 - Reptowo	REPTOWO	6	9	nowożytność
155	AZP 31-08 - Reptowo	REPTOWO	7	10	nowożytność
156	AZP 31-08 - Reptowo	REPTOWO	8	11	nowożytność
157	AZP 31-08 - Reptowo	REPTOWO	9	12	mezolit/neolit
158	AZP 32-08 - Reptowo	REPTOWO	1	85	nowożytność
159	AZP 32-08 - Reptowo	REPTOWO	2	86	nowożytność
160	AZP 32-07 - Szczecin- Jezierzyce	NIEDŹWIEDŹ	11	5	starożytność
161	AZP 31-08 - Wielichówko	WIELICHÓWKO	1	14	nowożytność XVIII-XIX w.
162	AZP 31-08 - Wielichówko	WIELICHÓWKO	2	15	nowożytność XIX w.
163	AZP 31-08 - Wielichówko	WIELICHÓWKO	3	16	nowożytność XIX w.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KOBYLANKA NA LATA 2025-2028

164	AZP 31-08 - Wielichówko	WIELICHÓWKO	4	17	epoka kamienia/starożytność
165	AZP 31-08 - Wielichówko	WIELICHÓWKO	5	18	starożytność